

ШЫҢ

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылыч чоннар депутаттарының область Сөвдинин органы

1953
март
3
ВТОРНИК
№ 42 (2727)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Делегейниң хөреэженнер хуну март 8 дугайында КПСС ТН-ның донтаалы (1 арн).
Ф. Белая.—Сережиде—совет патриоттарың эң үнелиг шынары (2 арн).
Механизаторлар ортузунга полит-кижи-аидатлагыч ажылды күштедирер (2 арн).
С. Сандам.—Нитиниң ажыл-агыйының деннелин бедидер (3 арн).

М. Чамбал-оол.—Коллективтиң ажыл-агыйының чедишиги (3 арн).
В. Иезуитов.—Тываның өртөн төөгүзүден (3—4 арннар).
Редакцияга чагаалар (3 арн).
Аңгалааның үрлөшкениден адарап когараан чонунга совет хей-ниити организациаларының дузаламчызы (4 арн).

Голандияның үрлөшкениден адарап когараан чонунга совет организациалардан дузаламчы (4 арн).
Кореда болушкуннар (4 арн).
Халида Шоголева конькиге маңвар спорттун таламы-биле делегей чемпиону (4 арн).

Школаларга социал-политиктиг эртемнерниң башкылаашкынының деңнелин бедидер

Коммунизм тилегиизиниң суурун чедишигиниң тургузуу турар бистиң кайгамчык чурттувуста мшкаш, улус өөредилгеси шак индиг калбак хөгжүдүни кайда-даа албайн турар. Ол дугайын бисте школар четкизиниң соосал чок калбарышкыны, оларның өөреникчилериниң болгаш башкыларынның сан сазымының демчээл чок өзүдүзи тодаргай-биле хөреэчлеп болур.

Партия болгаш чазак улус өөредилгезиниң хөреэчледеринге чыл-бүрүдө каш-каш чүс миллион акша-хөреэтин иңдүриг, өөредилгениң эгертинмесе хей дерг-хөреэчледерин берип, уругларның чедишигиниң өөреникчи таарымчалыг бүгү байдаларын тургузуу турар.

Бистиң областың улус өөредилгези мыраый оваа удуг кичээнгейин төүтүге салдынын белден. Эрткен сес ажыг чылдың тургузууда школарынның четкини амыл катан калбарган, башкыларын саны барык дөрт катап өскөн. Областың улус өөредилгезиниң хөреэчледеринге бо чылдын чүрт бөдөждүдөн 70 чыгам миллион рубльди зарылдары көрдүнгөн.

Чырыкчылыг кеер үе—коммунистниң нитиндеги идеикейлиг тургузуучулары—чаш салгамчыларга бүгү таланын шын кижизидилгези бээр—совет школарын кол сорулгазы ол. Аңаа шиптирлэг ролду башкы калбар ойнаар. «Күрүне болгаш улус чон анык салгамчыларын азы болуун илер үезин, идегини өстүрүп доруңтурар амылды башкыларга даандырып идегезин. Бир эвес совет башкы бо хүн-даа, даарта-даа өзүлүг мурнакчы башкы болурун күзээр болза, ол казан незде улустун мурнакчы кези-биле назы улам буруңгаарлар ужурагус—деп, Михаил Иванович Калинин чапы белден. Ол хире хүндүдүг, ол хире зарысагалыг херекти чедишигиниң шиптирлөг болганда, башкылар амыдырадан бичи-даа хожудайын, хөгжүдүниң мурнуку одуруунга турары тайылбыр чок болдырар.

Коммунист партияның төөгүдүг XIX сьездин, эртемнерниң корифейи удуг Сталинниң «ССР-де социализминин экономук проблемалары» деп гениалдыг чогаалы совет школарын, оң башкыларынның мурнуга улам чаз болгаш шыгыны сорулгазы салган. Сьездиниң шиптирлеринге, баштыкчының номнамынга сорук кирген бистиң областың башкыларынның хей кезин эртемнерниң башкылаашкынын сталдын өөредилге үндөйлөг элээн экижидип, өөредилге-кижизидилгези амылга эки түндөлдөрү чедиң ап турар.

Школаларда дылдар болгаш социал-политиктиг эртемнерниң башкылаашкынының деңнелин мурнукузундан дыка бөдөнни өөредилге мылчыкка байтайгы чартымын түндөлдери болгаш шүкү удуңдугу чорудугаа тодаргай хөреэчлеп турар. Чөөн-Кемчиңтиң Хорум-Даг чеди чыл школарынды математика башкызы эң Тешукова, Кызылдың № 3 ортумак школарынның конституция башкызы эң Строчкова, Сарыг-Сеп ортумак школарын орус дыл, литература башкызы эң Берестова, Хөндөргей чеди чыл школарын өгө класс башкызы эң Фней-оол мылкан, башкылаан турар эртемнерниң талазы-биле үргүлүч бедик түндөлдери өөредилгени берип түрэр башкылар бисте өзөөлү эвес.

Олар боттарының эртем-билини, ажыл-мергежалди соосал чок өстүрүшпаш, маалгыни партияның XIX сьездинин материалдарын, эң Сталинниң «ССР-де социализминин экономук проблемалары» деп классиктиг ажылды ханы-биле өөренишпаш, хүн-бүртүнүң кижизидилгези материалдарын догуу-биле шиптедирериниң яны-бүрү аргаларын мергежилдиң биле ажылап турарлар.

Школаларының коммунист мирвоозоренидиниң хевирлетинеринге социал-политиктиг эртемнерниң ужу-дузасы канчаар-даа аажок улуг. Бистиң школарынның социал-политиктиг эртемнерин өөредилгезин дамчытыр, партия болгаш чазактың политиказын, социализмтиң нийтилед тургузууну тийкестирбес күчүзүн, ажыл-агый болгаш культура тургузушкунуну чугула-чугула айтырыгларын, буржуазтың нийтилед тургузуунан социализмтиң нийтилед тургузууну үндөниң ылагаларын шыны-биле шиптедип, боттарын коммунист моральга, бедик медегеле кижизидип дамчытыр.

Иңчазар бистиң чамдык школарынның социал-политиктиг эртемнерин башкылаашкыны ам-даа чөгүрү делденде эвес. Ол дугайын мындыг ийи чикек-биле көргүзүп болур: Бай-Хазак чеди чыл школарынның төөгү, конституция башкызы

аш Жанов, Чадаана орус ортумак школарынның төөгү башкызы эң Петеримов олар кичээлдерге белеткеди башкылаашкыны эвес кылып, көргүзүп материалдарын ажыглап, өөредир темаларын амгы боттук амыдырал-биле, ылаңгы партианың XIX сьездиниң материалдары болгаш башкы Сталинниң гениалдыг чаз ажылы-биле холбаа чокка башкылап турарында өөреникчилериниң билинин шынары кончүг кошкак болган.

Оларның өөреникчилериниң хей кезин СССР-де эвилелден республикаларынның тус-тус аттарын, эвилелдиң кол-кол министрстволарын, чуртта найыралды ийи кол аңгыларын беш чегче билбес болгаш политика талазы-биле хажыдышкынын харыларын берип турары хынадалан илерөө.

Совет школарын өөредилгезинге эң чугула чери эдезе чөгүрү политиктиг эртемнерни башкылаашкыныга чамдык хажыдышкынар болдууну, өөредилге формализминин үргүдүдүшпаш турары моон-на тодаргай-дыр. Бо мындыг орта эвес байдал чүндү журундан болдууну турарыл? Бо эртемнерниң башкылаашкыныга облоңонуу база районларын улус өөредилге кидилтериниң болгаш школар директорларының, өөредилге эргекчилериниң таланындан контролду боттадырбайн, методуг дузаламчыларын көргүтпейн, төөгү, конституция, география башкыларын шын эвес шипиң ап, оларның политиктиг билини, ажылга харым-салгамын бедитпейн келгендиге.

КПСС райкомнары, ылаңгы оларның пропаганда болгаш агитация кидилтери школарга социал-политиктиг эртемнерни башкылаашкыныга донтаамал хайгааралды тургуздай, төөгү, конституция башкыларынга партия кижизигүү, шыраак белеткеди кижилерин шипиң алыр дугайында партианың айткышкыны бар турбүжө, ону барык-ла күтүспей турар.

Үстүдө эртемнерниң талазы-биле өөреникчилерини билинин шынары күдү, башкылаашкынын идея-теоретиктиг деннели чазык болуп турарынын база бир чылдаганын чамдык башкыларын таланындан кичээлдерге кошкак белеткенип, программалыг материалдарын боттук амыдырал-биле холбаштырбайн, өзү барымдалап эрттирип, көргүзүп материалдарын даямчыл, куртаг тайылбырлаашкыны-биле кызыгаарлаткыш турарында болур. Амыдыралдан хоорук индиг башкылаашкыны совет школарын мурнуга партия болгаш чазактын салып турары амгы бедик медегелерин канчап-даа харынап шылаас.

Бистиң школарга социал-политиктиг эртемнерин хей чылдарда башкылап белген, шыраак билгилг, байлаа дуржулалды башкылар бисте хей, а оларын мурнакчы дуржулалды чөгүрү иңтерешиниң албайн турар. Улус өөредилгезинин органы о башкыларын өки дуржулалын калбаа-биле пропагандалап, бүгү башкыларын нити ажылаанын кийер черек.

Чеди чыл болгаш ортумак школарда политиктиг эртемнерни башкылаашкыны деннели бедиринче партия райкомнары, ылаңгы оларның пропаганда болгаш агитация кидилтери, улус өөредилгезинин органын, тус-тус школарын удуруткучулары кичээнгейи улагаттырып, донтаамал контролду боттадырар ужураду.

Маңаа хамаарыштыр кол кичээнгейи ол эртемнерни башкыларынның политиктиг билини өстүреринче, ажылга харымсалган бедиринче, башкылаашкыны болууну келген чамдык хажыдышкынына дүрген чылдып узууларыңче, кичээл бүртүгүдө белеткеди хынаамчылыг мылчыгы угаандыр салып, программалыг материалдарын боттук бурзуу партианың XIX сьездиниң төөгүдүг шиптирлеринде, И. В. Сталинниң «ССР-де социализминин экономук проблемалары» деп чаз, классиктиг чогаалы-биле ыламыла холбаштынган турарын хандырар болгаш кичээл бүртүгү көргүзүп материалдарынның (альбомнарын, карталар болгаш өскелерин-даа) ыламыла үдөлгези-биле өрткен, башкыларга методуг дузаламчы донтаамал көргүзүнгөн турарын чедиң алыр.

КПСС райкомнары, районнарын улус өөредилге кидилтери болгаш школар директорлары болза, сьезд материалдарын, эң Сталинниң гениалдыг чаз чогаалың ханы болгаш системалыг өөредилгези бүгү башкыларын ортузунга шын организастап, оң пропагандастеринге белеткеди кижилерин быжыглаар ужураду.

Совет улус бо чылын делегейниң хөреэженнер хуну март 8-ти бистиң социализмге Төрөөн чуртувустун күчүзүн улам ылай өзүдүзүн үезинде меддепел турар. Совет Эвилелиниң ажылыч чоннары коммунизм тургузушкунунун программасын амыдыралда чедишигиниң боттадырар турар.

Социализмти күрүдөни күчүзүн быжыглаарыңга, СССР-ге коммунизм тургузарыңга совет хөреэженнер канчаар-даа аажок улуг ролду ойнап турар. Ленин—Сталинниң идеялары-биле сорук кирген совет чурттуң хөреэженнери бүгү улус-биле калы бүүдүргелерде, туугуларга, волхостарга, МТС-терде, совхозтар болгаш албан черлеринде кызымак чүткүдүг амьдал турарлар.

Күш-ажылдың бедик бүүдүрүчүзү элэр, мурнакчы техникалы шиптедирер азы, продукцияларын бот-үнесин чигеңдер дөң, СССР-ниң хөгжүдүзүн бешки беш чыл планын күтүспей болгаш ажык күтүспей дөң демиселге хөреэжен ажылчынар коммунист мерделдин үзөгөрин көргүзүп турарлар. Бедик болгаш быжык түдүшүгү дүжүт дөң, мал ажылды бүгү кемчек-биле хөгжүдүр дөң, колхозтарын нити ажыл-агыйн быжыглаар дөң хөреэжен тарачынарын идеикейлиг демисең турар.

Эртемниң, литератураның болгаш уран-чүдүдүг хөгжүдүзүн совет хөреэженнер ажылчыны киржиң турар. СССР-ниң эртем, өөредилге болгаш культура-чырыдышкыны албан черлеринде ийи чартык миллион ажык хөреэженнер амьдал турар. Дээди өөредилге дооскан тускай эртемниң хөреэженнери саны ам үдө 900 муң ажык кижиле болуп турар. 1 миллион 200 муң ажык хөреэженнер дээди болгаш тускай эртемни өөредилге черлеринде өөренип турарлар.

Хөреэженнер улус өөредилгезинин органында удуг ажылды чөгүзүп турар. Миллион ажык хөреэжен башкылар өзүр орар салгаачыларын бедик идеяны, чал-чымышты совет патриотизминин өзүзүнга, коммунизмниң улуг хөреэңге кымыгар чок бедирин чөрүтүп өзүзүнга кижизидерин чалай хөреэңге боттарының күштерин болгаш билгилерин берип турарлар. Миллион ажык хөреэженнер, оң иштінде 200 муң хөреэжен өмчилер, полициинизерлар, эмнегелерде, амбулаторияларда, санитарийлерде болгаш дыштангыта бажынырында амьдал турарлар.

Совет Эвилелиниң хөреэженнеринин аразында үзөгөрүнү, транспорттун болган кезде ажыл-агыйның чартыкчылары хей, олар бүгү совет улустун хүндүкелди ап турар. Совет Эвилелиниң Маалдыры атты 2334 хөреэженнерге тыксыган. 800 муң ажык хөреэженнер СССР-ниң орденнери-биле болгаш медалдары-биле шаңалганнар. Эртем, литература болгаш уран чүдүлөр талазы-биле шыгарангай ажылды дөң, чогадылгы дөң, бүүдүргө ажылдын методтарын үндөниң-биле сайзыраңгайжытканы дөң, 741 хөреэженнер Сталинчи шаңалдарын алган.

Совет күрүдөнүң эргелдегич хөреэженнер илпекейлиг киржиң турар: 280 хөреэженнер СССР-ниң Дээди Сөвдинин депутаттары, 2209 хөреэженнер—эвилелден болгаш автономук республикаларын Дээди Советтериниң депутаттары, болуп турар. Улус шиптекичлериниң болгаш улус төлөөкчилериниң аразында хөреэженнер 40 хуу ажык болуп турар.

Бастың чуртувуста не-хөреэжен үргүлүчүнү сакшып салышкыны-биле хөреэж-

кен. Чугла 1952 чылда бешин хей уруглардык ислерге болгаш бот ислерге база чаз төртүтүнгенерге совет күрүне 6 миллиард 355 миллион рубль пособилерин «алеп берген. «Маалдыр не» деп хүндүлүг атты 38 муң ажык хөреэженнерге тыксыган. «Неңиң алдары» орденнери-биле болгаш «Неңиң медалы» деп медалдар-биле 3 миллион 800 муң ажык хөреэженнер шаңалган.

Коммунист партия болгаш совет чазак бичин уругларын калкынымында болгаш кижизидилгезиниң дугайында удуг сакшып салып турар. Пионер лагерлеринге болгаш уруглар санаторийлеринге чыл бүрдө чүс-чүс миллион рубльди берип турар. Уруглар ислдериниң, уруглар салтарың болгаш бичин уруглар бажынырының четкиң чыл келген тузун улам өзүп турар.

Совет Эвилелиниң хөреэженнеринин үзөгөр-чижөөн эдеришпаш, улус демократиялың чурттарың хөреэженнери чаз амьдалын тургузушкунуңда идеикейлиг киржиң турарлар. Улус демократиялың чурттарыңда чаз нийтилед болган күрүне тургузуу хөреэженнерин, ол чурттарың бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, капиталист дараалың, кохозуурамын, ажык чоктамыр чөрүктүн айнылган алдыры, чалай амьдалын болгаш культураның чайгызын чок кэ-дтрауругне перспективаларын ажыткан.

Капиталист, колония болгаш хамаарылгалыг чурттарың хөреэженнери делегейин хөреэженнер хуну—март 8-ниңге өн өске байдалдарда ужурашпаш турарлар. Капиталист чурттарыңда шериг бюджеттери түдүшүп, үзөгөрү болгаш аш-чөм бараанының ортөктөрү бедик, тайбың бүүдүргө кызырлып, ажык чоктамыр чөрүк өзүп турар болгаш ажылчы чоннарын боттук ажык төлөвирин күдүлэн башып турар. Ол адараларың болгаш хоозурамының азы үргезин ажык хөреэженнерин болгаш бичин уругларын кырынга оваа күштү-биле кээп турар. Капиталист чурттарың ажык хөреэженнери боттарының амьдал эргелери дөң демиселин күштедирип, ажык төлөвирин бедилери, күш-ажылды болгаш социал страхованың күрүне контролон тургузары дөң, улус өөредилгезинге болгаш бичин уругларын амьдалын камгааларыңга төлөвилелдерин улагтыры дөң демиселин турарлар.

Бүгү делегейниң ажылчы хөреэженнери делегейниң хөреэженнер хуну март 8-ти чаз дайынын аймылдыга уду, тайбың дөң демисели күштедирериниң дозуңу-дүзү-биле эрттирер. Тайбың дөң демиселиң хөреэженнерин улам на чазда миллион хөреэженнер кирип турар. Хөреэженнериң демократтыг Бүгү-делегей Федерациязы болууну хөреэженнерге 65 чурттарың 135 миллион хөреэженнери катыштырып турар. Дешидилгези бүгү кижиле төлөгөтөн-биле калы делегейин хөреэженнери дайын кымыкчыларын сойгалап илередиң, тайбың дөң, боттарының экономук болгаш политиктиг эргелери дөң, бичин уругларын амьдалын болгаш кеер үези дөң чөгүрү демиселин чөгүдүп турарлар.

Капиталист, колония болгаш хамаарылгалыг чурттарың хөреэженнери империалист агрессорларын дараалыңга уду, боттарының күрүнелериниң национал тускай дотунаар чөрүк, хосталга болгаш хамаарышыс чөрүк дөң улам шиптирлэг демиселин турарлар. Кореда, Вьетнамда болгаш Малайда дайын чорудууларын доп-хоран соксадырың,

атомук чөпөстө чугаа чокка хоругулаар, боо-чөпөстө кызырларын, беш улуг күрүнелерин аразында Тайбыңның Пахтымы чарарын дешидилгези хөреэженнер негеп турарлар.

Делегейниң хөреэженнериниң демократтыг шиптешкениниң авангардында Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиялың чурттарың хөреэженнери туруп турар. Ленинни болгаш Сталинниң айткышкынынын баураар, совет хөреэженнер болза, бүгү чурттарың хөреэженнери-биле интернационалды харылаашкыны улам-на калбаргыч, быжылаан, демократтыг күчүзүг фронтуну катыштырыңга дузалазып, империалисттерин чимезиңилериниң шыггалымы-биле сойгаллап илередиң турар болгаш тайбың дөң, улустарын найыралы дөң демиселин турарлар. Бүгү делегейниң ажылчы хөреэженнери совет хөреэженнери боттарының шыгыч өндүртөр, тайбың дөң, улустарын чырыткымы калы үези дөң идеикейлиг демиселиң кызыр көрүп турарлар. Совет Эвилелиниң коммунист партиязың XIX сьездиниң шиптирлеринде, И. В. Сталинниң чаз шыгарангай ажылдарында бистиң чуртувуса коммунизм тургузушкунуң программасы тодаратынган. Ол программаның боттарыңкыны болза, бүгү совет кижилерини политиктиг болгаш күш-ажылчы идеикейли улам бедирин, бот-шүгүмчүдөлдү болгаш азыанал шүгүмчүдөлдү калбартырың, бистиң ажылчымыста четистерин шиптирлэг чаладырың негеп турар.

Совет Эвилелиниң чедишигини империалист лагерде араатангыч кымыкчыныкыны болгаш дөң хөң чоктамыр чөрүктү дайыштырып турар. Агрессор капиталист күрүселер, хамыгың мурнуңда АНШ биле Англыа болза, Совет Эвилелиниң күштерин болгаш күчүзүн сый шапырынче чүтүшүшпаш, бистиң чуртувусуңе шпиконарың, хараакчыларын, диверсантыларын, өлүктүчүлерин чөгүдүп турган болгаш чорударын моон сонгаар-даа оралдырар, боттарының бузар-бак сорулгазыңга ажыглаар дөң совет улустуң чажырткыч дайынынын моон сонгаар-даа дээрлер. Бо байдалдарда политиктиг сэрмежилди бүгү кемчеклер-биле күштедирер, азытайлар болгаш сакшып тайылбырлаар чөрүктү үндөниңден чок кылыры бүгү ажылчы чоннаран негетини турар.

Делегейниң хөреэженнер хуну—март 8-ти совет күрүдөнүң күштерин болгаш күчүзүн быжылаары дөң, социализмти экономиканы болгаш культураны чаз көдүрүшкунү дөң, сталкыч бедик беш чыл планын күтүспей болгаш ажык күтүспей дөң бүгү улустун социализмти чарыкчы хөреэженнерин улам хандылар дөң демиселге совет хөреэженнери мобилизастарыңды демде-биле эрттирер партианың бүгү организациаларыңга Совет Эвилелиниң коммунист партиязының Төп Комитеди дагып тур.

Күш-ажылды бүүдүрүчүзүнүң чайгызы чок өзүшкунү дөң, продукцияны бот-үнесин чигеңдери болгаш шынарын өңижидери дөң улам шудуругу демиселин чөгүдүп турарлар.

Күш-ажылды бүүдүрүчүзүнүң чайгызы чок өзүшкунү дөң, продукцияны бот-үнесин чигеңдери болгаш шынарын өңижидери дөң улам шудуругу демиселин чөгүдүп турарлар.

Делегейниң хөреэженнер хуну март 8-ти совет күрүдөнүң күштерин болгаш күчүзүн быжылаары дөң, социализмти экономиканы болгаш культураны чаз көдүрүшкунү дөң, сталкыч бедик беш чыл планын күтүспей болгаш ажык күтүспей дөң бүгү улустун социализмти чарыкчы хөреэженнерин улам хандылар дөң демиселге совет хөреэженнери мобилизастарыңды демде-биле эрттирер партианың бүгү организациаларыңга Совет Эвилелиниң коммунист партиязының Төп Комитеди дагып тур.

Күш-ажылды бүүдүрүчүзүнүң чайгызы чок өзүшкунү дөң, продукцияны бот-үнесин чигеңдери болгаш шынарын өңижидери дөң улам шудуругу демиселин чөгүдүп турарлар.

Голландияның үрлөшкениден адарап когараан чонунга совет организациалардан дузаламчы (4 арн).
Кореда болушкуннар (4 арн).
Халида Шоголева конькиге маңвар спорттун таламы-биле делегей чемпиону (4 арн).

Делегейниң хөреэженнер хуну март 8 дугайында КПСС ТН-ның донтаалы

Совет улус бо чылын делегейниң хөреэженнер хуну март 8-ти бистиң социализмге Төрөөн чуртувустун күчүзүн улам ылай өзүдүзүн үезинде меддепел турар. Совет Эвилелиниң ажылыч чоннары коммунизм тургузушкунунун программасын амыдыралда чедишигиниң боттадырар турар.

Социализмти күрүдөни күчүзүн быжыглаарыңга, СССР-ге коммунизм тургузарыңга совет хөреэженнер канчаар-даа аажок улуг ролду ойнап турар. Ленин—Сталинниң идеялары-биле сорук кирген совет чурттуң хөреэженнери бүгү улус-биле калы бүүдүргелерде, туугуларга, волхостарда, МТС-терде, совхозтар болгаш албан черлеринде кызымак чүткүдүг амьдал турарлар.

Күш-ажылдың бедик бүүдүрүчүзү элэр, мурнакчы техникалы шиптедирер азы, продукцияларын бот-үнесин чигеңдер дөң, СССР-ниң хөгжүдүзүн бешки беш чыл планын күтүспей болгаш ажык күтүспей дөң демиселге хөреэжен ажылчынар коммунист мерделдин үзөгөрин көргүзүп турарлар. Бедик болгаш быжык түдүшүгү дүжүт дөң, мал ажылды бүгү кемчек-биле хөгжүдүр дөң, колхозтарын нити ажыл-агыйн быжыглаар дөң хөреэжен тарачынарын идеикейлиг демисең турар.

Эртемниң, литератураның болгаш уран-чүдүдүг хөгжүдүзүн совет хөреэженнер ажылчыны киржиң турар. СССР-ниң эртем, өөредилге болгаш культура-чырыдышкыны албан черлеринде ийи чартык миллион ажык хөреэженнер амьдал турар. Дээди өөредилге дооскан тускай эртемниң хөреэженнери саны ам үдө 900 муң ажык кижиле болуп турар. 1 миллион 200 муң ажык хөреэженнер дээди болгаш тускай эртемни өөредилге черлеринде өөренип турарлар.

Хөреэженнер улус өөредилгезинин органында удуг ажылды чөгүзүп турар. Миллион ажык хөреэжен башкылар өзүр орар салгаачыларын бедик идеяны, чал-чымышты совет патриотизминин өзүзүнга, коммунизмниң улуг хөреэңге кымыгар чок бедирин чөрүтүп өзүзүнга кижизидерин чалай хөреэңге боттарының күштерин болгаш билгилерин берип турарлар. Миллион ажык хөреэженнер, оң иштінде 200 муң хөреэжен өмчилер, полициинизерлар, эмнегелерде, амбулаторияларда, санитарийлерде болгаш дыштангыта бажынырында амьдал турарлар.

Совет Эвилелиниң хөреэженнеринин аразында үзөгөрүнү, транспорттун болган кезде ажыл-агыйның чартыкчылары хей, олар бүгү совет улустун хүндүкелди ап турар. Совет Эвилелиниң Маалдыры атты 2334 хөреэженнерге тыксыган. 800 муң ажык хөреэженнер СССР-ниң орденнери-биле болгаш медалдары-биле шаңалганнар. Эртем, литература болгаш уран чүдүлөр талазы-биле шыгарангай ажылды дөң, чогадылгы дөң, бүүдүргө ажылдын методтарын үндөниң-биле сайзыраңгайжытканы дөң, 741 хөреэженнер Сталинчи шаңалдарын алган.

Совет күрүдөнүң эргелдегич хөреэженнер илпекейлиг киржиң турар: 280 хөреэженнер СССР-ниң Дээди Сөвдинин депутаттары, 2209 хөреэженнер—эвилелден болгаш автономук республикаларын Дээди Советтериниң депутаттары, болуп турар. Улус шиптекичлериниң болгаш улус төлөөкчилериниң аразында хөреэженнер 40 хуу ажык болуп турар.

Бастың чуртувуста не-хөреэжен үргүлүчүнү сакшып салышкыны-биле хөреэж-

Делегейниң хөреэженнер хуну март 8-ти совет күрүдөнүң күштерин болгаш күчүзүн быжылаары дөң, социализмти экономиканы болгаш культураны чаз көдүрүшкунү дөң, сталкыч бедик беш чыл планын күтүспей болгаш ажык күтүспей дөң бүгү улустун социализмти чарыкчы хөреэженнерин улам хандылар дөң демиселге совет хөреэженнери мобилизастарыңды демде-биле эрттирер партианың бүгү организациаларыңга Совет Эвилелиниң коммунист партиязының Төп Комитеди дагып тур.

Күш-ажылды бүүдүрүчүзүнүң чайгызы чок өзүшкунү дөң, продукцияны бот-үнесин чигеңдери болгаш шынарын өңижидери дөң улам шудуругу демиселин чөгүдүп турарлар.

Голландияның үрлөшкениден адарап когараан чонунга совет организациалардан дузаламчы (4 арн).
Кореда болушкуннар (4 арн).
Халида Шоголева конькиге маңвар спорттун таламы-биле делегей чемпиону (4 арн).

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясының Төп Комитеди.

Ленинградтың партия хооркомунуң пленуму
ЛЕНИНГРАД. Февраль 25-те Ленинградтың партия хооркомунуң пленуму болуп өрткөн. Эң И. В. Сталинниң «ССР-де социализминин экономук проблемалары» деп ажылы болгаш КПСС-тиң XIX сьездиниң материалдарын партия чырыдышкынының четкизиңде өөренип турарын дугайында хоорком секретары Кыазевтиң илеткеди пленумга чугаалазы көргөн.

Хоорайны бүүдүргелеринде, албан черлеринде, өөредилге черлеринде партия организациалары коммунисттер марксизм-ленинч өөредилгезиниң идеяны утказыче болгаш организациалыңче удуг күчөндөри салып турар.

Семнарларын, бөлүмнерин, политшколарын өөредилгезин дүрүм баураар,

ДИБИЧИ. (Азербайжан ССР). Республиканы оң улуг гараалы районнарын бирөө—Дивичиниң районуну колхозтарының хей нуруузу өрте тарып боттарааларын тарылгалы дооскан. Тарау уңуп өгөлдө. Чызып чыккан тарааларын сугтарлары-биле сугтарга четкизиң колхозчулар белеткеп кылган. Ногааччылар база-ла хайнышкының ажылдап турарлар. Помидорларын үрөшин олурткан болгаш капустарын, согуланын база өске-даа ногаа чүдүдөрүн тарылгалы массалымы-биле чөрүп турар.

Механизаторлар колхозтарга муң ажык гектар чери чазың чазар культуралар тарымыңга белеткеп бергелер.

Чурттун ховуларында
ПЯТИГОРСК. Старополь крайың даг адегтеринде чыдар районнарында чыгып дүшкөн. Ховулар хардан алдырын чөр эрөөн. Горячовский районуну колхозчулары хову ажылдарыңче киржиң.

Ильич атыг, Орджоникидзе атыг, «Пролетарская воля», «Красный партизан» көдө ажыл-агый артельдериниң бригадаларын күзүн чыккан кымылтың тус черинга база минералдыг өдөжидилгелер-биле чөмөрлөп өгөлөй бергенер. Колхозчу садчылар фруктулуг мштар-биле ажылды өгөзгөнөр.

Чурттун ховуларында
ПЯТИГОРСК. Старополь крайың даг адегтеринде чыдар районнарында чыгып дүшкөн. Ховулар хардан алдырын чөр эрөөн. Горячовский районуну колхозчулары хову ажылдарыңче киржиң.

Ильич атыг, Орджоникидзе атыг, «Пролетарская воля», «Красный партизан» көдө ажыл-агый артельдериниң бригадаларын күзүн чыккан кымылтың тус черинга база минералдыг өдөжидилгелер-биле чөмөрлөп өгөлөй бергенер. Колхозчу садчылар фруктулуг мштар-биле ажылды өгөзгөнөр.

Серемчилел — совет патриоттарның эң үнелиг шынары

Ф. БЕЛЯЕВ,
РСФСР-нин юстиция министри

Эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң эконимну проблемалары» деп гениал аялында айткан болгаш партиянын XIX съездинин төөгүтү шиптирлеринде сиңиккен, бистин чуртувуска коммунизмни тургузарынын сталинчы программазын боттандыр даш совет улус Коммунист партиянын ханы мерген удуртугазы-биле эрсе-маадырым демесежин турар.

Демократтыг лагер өиле империалист лагериниң аразында демеседин чидилгенге-биле тодаргаштыгына турар дагеник аны барымдаан бадалдарынын үсүнде ССРЭ-де коммунизмни тургузу турар. Бо ойда болза, совет кижилериниң политиктиг серемчилели доктамаал ордок болурун негеп турар. Чүге дээр, бистин чедимшикеринис канчаар-даа аажок уаг болган турум-на бистин Төрөөн чуртувусту, улус демократизмниң чуртарын социализмниң дамынырынын көр хон чок чоруу база империализмниң агентиниң калжаалыг чимешиникинери улам кедейер турар.

Намистииктиг хураалашкын дугайын утту турар кижилерин ВКП(б) IX-нын 1947 чылда болган февраль-март пленумуна шүгүмчүлөшкөн, «Капиталисттик хураалашкын бар турунда, даштыкы куртувунериң разведка органдарынан Совет Эвелединиң тылышче чорудуп турар хараакчылар, үредекчилер, шипшикчилер, аяуртчулар база бар болур дээрин билеп чоруур болган казан-даа ултас» деп эш Сталин кичаарда кыгырып турган.

Агы демосаниң өмөрүн дугайында ошторунистик теорияны эш Сталин эверткен. «Ол болза, чүге ирик теория эвер, харын айымдыг теория, чүге дээр, ол теория бистин кижилериниң сувардык агентиниң калжаат кыккыри, а совет эркеччилерге уду демсезиринге чай амыр арны ачы дамынырына берип турар» деп ол чутгаалар.

ССРЭ-де мөчүкчү агылар шагда-ла чылча-шаптырган болган ууттаатыган, ою ужурунда буржуаз идеологиянын тергидишкениниң агы талазы-биле суруу бисте чок болган туруп-даа шыдавас, мычазла-даа буржуаз идеологиянын артымышынары, хузунда өнчүлү хараар сеткил-болдык болган моральдык артымышынары бисте ам-даа артып калган. Буржуаз үсдериниң болган буржуаз моральдык эдилекчилери— дигир кижилер, бистин улустуң чажыг дайыныры артымышан. Империалисттик дегейге деткиген ол чажыг дайынар моон-даа сонгаарда хора чедирер.

Хузунда өнчү хараар сеткил-болдык болган моральдык артымышынары боттаанын чагаар аяп чиптер, олар кончук дүргеп непертөөч болган хөгжү болурлар, мычанга оларга уду шиптирлер демседиң чорудар херек деп эш Г. М. Маленков партиянын XIX съездинге кылган илетисине айтп турган. «Бистер дашыартан, капиталисттик түрүслерниң тазаланган болган империал, партияны тазалууга чедир, совет эркеччилерге эжеңниң бөдүктүрүн тазаламдан бисте эжеңнешке үсдериниң жүрүп келиринде магадыланышан бис. Совет күрүениң дайыныры аны-бүрү кадык эвес хөвнерин непертерин, ханыктырарын болган өскүдүн үндүрүн орадым, бистин ницаласдын бижык эвес элементтерин идеология талазы-биле сандардыр орадым турарлар» деп эш Г. М. Маленков чутгаалар.

Бистин күрүениң өрктүрүн келген бүгү төөгүтүң дүргүзүндө империалисттик лагериниң чакыргычылар совет улустун тургузуучу күш-аымын үср дээр бүгү күжү салып, орадым келгенер. Империалисттик күрүслерниң разведкалары бистин чуртувусу чүс-чүс болган мүмкү чажыг агенттерин— шипшикчилерин, хараакчыларын, үредекчилерин болган өдүрүчүлдерин чорудуп турган. Чылча шаптырган дараакчы агыларын болган оларның агенттериниң— мейшевиктерин, эсерлерин, троцкисттерин, индөөччилерин, бухаринчилерин болган буржуаз националисттерин бистин чуртувусу артыкчыларын делегей империализм болунуң сорулганына азыглан турган.

Америк империализм ам дегей жандармазынын роюн күсөдип, болдунар-даа чер бүгүдөсине хосталган бою тууду болган фашизмни непертерип, хосту хөгжүдөдүн оруучке кирген чурттары хора чедирерин бар-ла шаа-биле орадым турар. 1951 чылдын октябрьда америк конгресс социализмниң лагериниң чурттарына уду хараакчы аямын чорударына 100 миллион долларын ажим-биле докөвлөдү. Бо бак үгөдөгүниң херезине шымында оон дыка хей ашма түнчү чырыгдан турар.

Америк дэрбечилерин болган оларнын чачааларынын дайныг холу-биле үгөткөдө индид кем-буруулу сүткөөл чөп дө чүвени улус демократтыг чурттарда төрөн чуртунга эскерленген болган сатымыштарын шиптике суд чорудууларын көргүскөн. Венгрия Райканы, Болгария Костову, Чехословакия Сланскийни болган эскерлерин-даа шиптике суд чорудууларын көргүскөн болза, болуучу улустун болган төрөн чуртуна уду калдык-даа кем-бурууну үгөдөгүне беде мораль талазы-биле сандаран кижилерин, ийи артымыштарын болган сатымышчыларын шиптике-хараакчы аямын-чорудууга америк-англи империалисттер кирип ан турар.

Уда-стриттин чакыргычыларына баш-

таткан делегей реакция болза, бистин чуртувустун иштинде агы талазы-биле суруу чок төлөөдө, чылча-шаптырган эжеңниң бөдүктүрүн, антисоветтик элементтерин артыкчыларын, политика болган мораль талазы-биле турар чок, буступ-будалган кижилерин азыгларын бар-ла шаа-биле орадым турар. Дайынын америк-англи кысыкчылары оза кордашымын буржуаз националисттерге идеген турар. Өзүрүчү-эмчилерин бөдүң күрүениң айылы чок чорунуң органдарынан илередиң чылча-шапкан чорук, эркерлерин буржуаз националисттери бола, калдык-даа араатым чоруктарынын үгөдөгүне беде, америк империалисттерин хөдөшкөчү, сатымышче агенттерин болур дээр көргүскөн. Чылча шаптырган араатым бөдүң киржикчилериниң хей нуруу—Вовси, Б. Коган, Фельдман болган эскерлер-даа америк разведканын тургусканы болган ою уауруу-биле шипшикчилер-аюрукчу тургусканы болган үгөдөгү турар эркерлерин буржуаз-националисттик «Джойнт» бөдүң делегей организациы-биле хараалашкын турган. Бо кем-буруулу бөдүңчү өскө киржикчилери (Винотра-до, М. Коган, Егорев) англи разведканын шадан бээр өрктү агенттерин турганар.

Хоранакчы-эмчилерин бөдүң илередиң чылча-шапкан болза, дайынын америк-англи кысыкчыларына база чылча-шаптыкыны согушук болур. АКШ-тин болган Англияның кул эдилекчилериниң—кижи эди чирдериниң бөдүң арны бүгү делегейни мурунга база катан илетирген.

Дэрбечи бужар аюрукчу-эмчилерин илеткенге-биле холбаштыр «Прада» солуунуң бижээни болза:

«Кем-буруулу аюрукчу дэрбечилерин болган оларнын даштыкы кайдаларын совет улус илетиргенге-биле калгарар. Долларга болган стерлинге сатылган эжеңниң хөдөшкөччилерин совет улус хоранын чылан ишкан кыдыр чылча тенсээр. Бо хөдөшкөччилер-аюрукчуларын сорук киржикчилери чү болур дие, өлкөн негөшкени оларын ултас болган оларга бөдүң дошкун сөзүн сөзгөдүр дээр оларга чедер оруту тавар дээрине бугуреп болурлар.

Ол бүгү шын болур-даа. Мычазла-даа, бо дайынданган агыда бисте өскө бир дайым—бистин кижилериниң азаттай чоруу бисте ам-даа бар. Бисте азаттай чоруу бар турунда,—үредекчи чорук база болур дээрине чыгымын барып болур. Мычанга, үредекчи чорукту ууттаар төлөөдө, бистин хураалашкына азаттай чорукту ууттаар херек».

Даштыкы разведкалар база, боттарынын кара-сатымыш планларын боттандырына-га оларын азыглар дээр калдык-даа турар чок кижилерин Совет Эвелединиң иштинде тун аларын орадым турар. Чажыг документтерин кадагалап азырар хамаан чок чүе калдык ар-сеткилдиг эвес көр чорукту уламын америк-англи империализмниң агенттериниң холуна документтер кирип болур. Совет күрүениң органдарынан илередиң чылча-шапканы, Төрөн чуртувун эскерчилер А. И. Орлов бир институтун азыгачыларын чүе эскербес, азаттай чоруун азыгдан алган, чажыг документтин даштыкы разведкалар дамчыдып бээр болза-биле ону орап ап шыдакан-дыр. Мычазла-даа совет кижилериниң чүе серемчиледир чорунуң азымында ою о азыгачымын боттамыш.

Чылча-шаптырган троцкист-бухаринчи бөдүктүрүн артыкчылар үредекчи, хараакчы аямын боттандырына даштыкы разведкаларын чөсө болу турар. Мырндай тулан троцкист болган даштыкы разведканың агентин С. Д. Гуревичин күрүениң айны чок чорунуң органдарынан чокта чаа тууду хорууда. Антисоветтик троцкист бөдүңчү илетпейл киржикчилер Гуревич троцкизмден үнгенин дугайында бидиринишкени партия организациына 1927 чылда кырген. Бо болза, ою мөгени, ийи арнын чоруу болган, Совет улустун хоралыг дайыны болуп ол артып калган, а 1929 чылда даштыкы разведка-биле хараалашкын тургусканы болган эжең чылдарын дүргүзүндө оу шиптике информация-биле хандырп келген.

Боттарынын серемчилелин ишкынган, күрүениң чажыдын анаа дайы хамаан-чок чуртуун турган хамаатылардын шиптике мөдөөлери Гуревич дузаткан ап турган. Моон-биле кады ол политик болган мораль талазы-биле турар чок кижилерин бөдүңчү таныш-көрүштөрүн иштинде тып ап, оларын шиптике сорудгаларга азыглан турган. Чижөө, ССРЭ-нин Эртемнер Академиянын бир институтун азыгачымын турган Е. А. Таратунаны Гуревич шиптике азыгачы кири тыртып алган болган совет артеденериниң чедимшикериниң дугайында мөдөөлери тыварын анаа даскан. Институттун чажык азыгачыларын чүе эскербес азаттай чорунуң түнеинде Таратута чажык чажыг документтерин орап ап шыдап.

Бистин кижилериниң азаттай чоруу дүрүнеге кай хре уду хораны чедирип турар дээрн бо фактылар тодаргай-биле чутгаалар турар-дыр.

Бот-оожурга болган чүе эскербес чоруктун түнеинде дайын кем-буруулу чоруктары үгөдөр арталык болуп турар. Партияны болган күрүениң чажыдын кадагалап шыдавас азаттай болган чуртувук кижилер, бөдүңчү билген чүвени мактангына инак идээрке кижилер дайыннарга сүүзүңүг чөмп болуп турар. Мычанга бистин илетке болган суд органдарынын база бир өң чутула соругазы болза, «Күрүениң чажыдын сандаратканы дээр база күрүениң чажыды бар документтерин чидирген дээр харысалганы дугайында» ССРЭ-ниң Дэди Советиниң Президиумунуң 1947 чылдын июль 9-та Чарымын амыдыралга шынгы боттандыры болур.

Дайын кысыкчыларынын чимешиникинери серемчиледир хайгаар көрүң, Совет Армияны, Шериг-Дэди Флоун, совет разведканы болган шиптер органдарын бүгү хөчөгөл-биле бажыгларын— база бир өң чутула соругазы деп бистин партиянын төөгүтү XIX съездин партиянын мурунга тургускан. Совет кижилериниң хураалашкы—күрүениң чажыдын сатымыш, серемчиледир болур чорук калдык-даа үсөткөч, калдык-даа байдалда чутула деп чүвени сатымышан политикти серемчиледи дыңдары болур.

Коммунисттериниң хураалашкы—политикти серемчиледир үгөдөгүн, калдык-даа азаттай чоруктарга уду демседиң үгөдөгүн бүгү совет хамаатыларга көргүзөри болур.

Бедик политиктиг серемчиледи тургускан черлерде, күрүениң болган шеригниң чажыдын идыкты-биле камгалап турар черлерде совет улустун дайыныры дораан чылча-шаптыргын турарын амыдырал тодаргай-биле бадтыкп турар. Кайда совет кижилер политиктиг серемчилелин ишкынган-дыр, кайда эралыг аары—чүе эскербес чорук ууттаатышкан-дыр, анда дайын бөдүңчү хиралг херон белең-биле үгөдөш турар.

Коммунист партия бистин кадрларын бисте бедек политиктиг серемчиледир болур боуга кезеде кижизидил келген болган кижизидил турар. Совет күрүениң өрктүрүн келген бүгү төөгүтүң дүргүзүндө политиктиг серемчиле болза, дайынар-биле демселе партиянын илетидир чөсө болу келген.

Ажылчы чонарын политиктиг серемчиледиң бөдүңчү кижизидириниң өң чутула чөсө болза, кадрларын марксизм-ленинизмни ханын-биле өөренири болур. Коммунист партия массаларын иштинде идеологтук аямын бүгү хөчөгөл-биле күштедирип, совет кижилерин Совет күрүениң эрге-ажымтарынга, коммунизмни хөдөшкөч кызыгар чокка бердиририңиң бөдүңчү азымын турар. Партияның идеологтук аямын кижилериниң медеринде капитализмниң артыкчыларын аштып эрттергенче, большевикчи элтенер чорукту күштедиреринче, бүгү ажылчы чонарын совет патриотизмин бөдүңчү, бедек политиктиг серемчиледиң бөдүңчү кижизидиреңиң угадыр.

Коммунист партия, улуг Сталин болза, алданган бот-шүгүмчүлөдү болган шүгүмчүлөдү улам хөгжүдөрүн эржеок чутулазын үргүчү демселеп келген. Калба-биле дегертен бот-шүгүмчүлөдү болган шүгүмчүлөдү совет кижилериниң серемчилели бидирип, коммунистти илетидир тууду тургузуп турар совет улустун улуг тургузуучу ажылына шаптык учурштырар дээр капиталисттик хураалашкын калдык-даа бүгү орадым чылча-шаптыргын уду демселеп оларны илетпейл күштедирип турар. Алданган шүгүмчүлөдү болган шүгүмчүлөдү калбарынымын бот оожургаар, азаттай, политика талазы-биле чүе эскербес чорукка уду чедимшикниң демсезиринге дузалап турар.

Эш Сталинниң өөредип турары болза: «Ажылчын агын серемчилелин дүй-шээр эвес, хары хөгжүдөр дээр, чүс-чүс муц болган миллион-миллон азыгачылар коммунисттик тургузушкунуң ницти хөдөөне киришкен турун дээр чүге он-он удурутуучулар эвес, харын чүс-чүс муц болган миллион-миллон ажылчынны бистин тургузушкунуң чорудууларын көрүң, бистин частыгыларын айтты болган оларны илередиң үндүрүп турар дээр керекти шаа мычар тургузари бисте херек. Чүге бо байдалар турунда бисте «хөдөөн болур» чүе чок болур. Мычазла-даа, оу чөмп амыр төлөөдө бистин чөдөөн илетидир алданган шүгүмчүлөдү хөгжүдөр бисте херек, шүгүмчүлөдү массалык болдулары бисте херек, бот-шүгүмчүлөдү олуруу-биле хураалашкын амыдыралга чорудуу бисте херек» (Чогаалдар, т. 11, арып 36).

Совет улус келер үени бугуредиң-биле көрүп турар. Оу америк империалисттер болган оларнын чачаалары дэрбечи чорубиле корудуп шыдавас. Совет күрүениң бижыг даштыкы политиканы империалисттик агросорларга калдык-бир дүжү бээр чорукту бажырбайн турар. Буржуазия калчаар-даа турар, оон чурттаар үени төнчүгөчү чокшугал орап болган төөгүңүгүгү оу делер тырттып шыдавас деп чүвени совет кижилер билди турар. Коммунизмни херек тылетирбес.

Коммунизм тургузушкунуң сталинчы программасы-биле чөсөдөгөн тургузуучу тайбын күш-ажыда азыглан турар совет улус Коммунист партиянын үдүргүзүмү-биле, эш Сталинниң башталгызы-биле болуучу өчс улу соругазычче коммунизмге бугуредиң чоруп орап.

Аныяк эмчи

Чаа-Хөл районун Ак-Туруг сумузунда ветеринар участогунун эргелекчи эш П. В. Васильев ництинин малын өстүрер, ою продуктунун беддер дээр кызымаккай азылдап турар.

Эш Васильев колхозтун малчынарына үргүчү барып, малын туружун үргүчү хынап көрүпшан, малы шын азыарынын, чөмгериниң, азылдагынын дугайында болган малды азыглардан канчап камгалаарынын дугайында лекция, беседаларын малчынарга кылып берип турар.

Эрткен күзүн Ленин аттыг колхозтун малчынары эш Васильевтиң удурутууга-биле мал кажааларын арыглап дезинфекциялаан. Чүге малчынар эвес, харын бүгү колхозчулар эш Васильевке ынак болган ону хуңдуп турарлар. Чон-биле эш Васильевтиң ханы харылаалымын 2—3-ке чылдарын иштинде тыва мыды он кончук дүргөн өөренип алганы база-ла херекчел турар.

Эш Васильевтиң ажыга кызымаан, ою хей-ництиги чоруун ак-туругулар улту-биле үнөсөп, оу февральдын 22-де Ак-Туруг суму Советиниң депутатына чангыс үн-биле сонгаанар.

«Большевик» колхозта медпункт

Тере-Хөл районда «Большевик» көдөз ажыл-агый артелинде медпункт эки азылдап турар. Ою эргелекчи эш Д. С. Соколов, акушерка эш В. С. Гаазырина олар чүге ажылынын шагында эвес, колхозчуларын бажынар-даа, каала-даа чоранда медицина талазы-биле тургузуган айтыргыларга эелдек, чонун калдыкылы дээр могаг чок азылдап турар.

Аарыгын чүге илереп үезинде өмпөп ууттаар эвес, ою тыштыр чылдаганынын болдурус дээр бүгү-ле хөчөгөлери, ылагына чонун ортузунга тайыдыр азылдагы болган кабартын турар. Школачыларга болган колхозчуларга беседаларын, иштиг болган божаан хөдөөнөргө консультациаларын үргүчү кылып берип турар.

Эштер Соколов болган Глазырина олар чүге суруңу чоңуна мычар азылдап турар эвес, колхозтун Балыктыг, Хуңдук сымнарында малчынары база эскер-даа ыраккы черлерде бригадаларын үргүчү өрктү чоруп турарлар.

К. ХЕРЕЛ.

Колхозчуларның зоотехниктиг өөредилгези

Улуг-Хем районун «Кызыл тул» көдөз ажыл-агый артелинде 1952—53 өөредилге чылында организастан тургускан зоотехник бөдүмүндө 15 колхозчулар өөренип турар. Өөредилге өгөлөндөдөн бээр 11 улаз кичээл эрттирген. Алаа колхозчулар көдөз ажыл-агыйда зоотехния өртемниң бөдүң агараларын кончук сонууградыг өөренип турарлар.

Өөредилге колхозтун контораында эртип турар болган чырыкты, чурук көрүчү, өөредилге материалы биле дандыртылган. Сөзгү үеде дайындагыларын саны улам көвүдөп, оларнын хей кези мал ажылдакчылары болуп турар. Дайынакчыларын аразында бызаа ажаакчызы эш Кызыл-оол, хаан ажаакчызы эш Тиртыг, тууду бригадери эш Хаа-Дамба олар кончук идепкейил болган эки өөренип турарлар.

И. СУНДУЙ.

Аас-кежиктиг ажал-иш дөөш

«Кызыл тул» колхозтун өтө школазын азылчыны Оржак Бүргүт ол хураалашкында алды чылын улаштыр эки азылдап келген. Баштайгы ийи чылында анаа азылчын болуп, даразында чылдан өгөлө амга чедир ажал-агый эргелекчи-инде дөрт чылын ак-сеткилин илередиң турар.

«Кызыл тул» школазы 1952—53 өөредилге чылында белеткелди Өвүр районун эске школарыннан мурап, эки шынарыг доосваны эш О. Бүргүттүн кызыкмак азылында боттук факт болур. Школазын арыг-шеверин, ажал-агыйн амын негелден дөңгөдөгө беддери дээр эл могаг чок азылдап турар.

Келер 1953—54 өөредилге чылында ылагына одалгы мыжы, септеге материалдары белеткелди эш О. Бүргүт амды-гааштан хынамчалыг чорудуп турар.

Т. ШАГДЫР-ООЛ.

Удавас бистин областың колхозчу шөдеринге чаксы хову азылдагынын кампаниязы эгелээр. Мычанга, инак ол улуг херекче чедимшикчи-биле ужуражыр дээр областың механизаторлары, колхозчулары көдөз ажыл-агыйнын чөсө-херекселериниң септелгенин шалыпкыны-биле чорудуп турар.

Сарыг-Септин машина-трактор станциязының механизаторлары колхозчу ховулардан бедек дүжүт өстүрүп азырнын соругазы-биле септеге ажыдарын күштедирип турар.

Чурукта: Сарыг-Сеп МТС-тиң трактористери К. Дресвинников биле М. Васильев оларны тракторун шипчелек ишин септен турары. Олар бугурелге планнарын үргүчү ийи хонук буртуугар күсөдип турарлар.

Чуруу С. Фьонтистовтуу.

Механизаторлар ортузунга полит-кижизидилгелиг ажалды күштелдирер Партийжи-политиктиг ажал сула

Тес-Хем МТС-тиң механизаторларын ортузунда партийжи-политиктиг ажал багы организациастыган. Эштер Серен-Шипит, Нятин олар механизаторлар ортузунга агитация-массалыг ажалды чорудуу журулу турган, ол ажалды барык чорутушан турар. Партия эге организациа ажалдык бө чөптөстөрүн билип турар-ла, кезигүнөрдө негелде салбайн, оларнын даалганы күсөдип турарын хынабайн турар. Илдиң чоруктан коммунисттерниң бугурелге ажылына муракчы ролю база-ла сула.

Партия эге организациа (секретары эш Шипилин) механизаторлар ортузунга лекциялар, илеткедир номчугурун планнавын-даа, организастааван-даа. Ол ышпан солуннар, журналдар бижидип алырчыне трактористерни база-ла додуубиле хаара тутташ.

Социалисттик чарышты партия эге организациаынын удуртпайн турарындан тус-түс кижилер аразында социалисттик чарыштын хураалашкыны мычазга чедир чок. Эрткен чылдагы социалисттик чарыштын күсөдөгүнүн түнелин партиянында, механизаторларнык-даа хурааларына чутгаалашкан.

МТС-те механизаторларын иштинде муракчы септелкелерин дуржулазын непертерип ажал база боттанмайн турар. Ажалдын хүн-бүрдөгү түнелин көргүзөр көрүдүр самбырамын тургузугушаан, агиткуудулар, хана солуну доктамаал үнмөстөн, хүндүлөп самбырамы чок. Тракторлары болган көдөз ажыл-агый машиналарын септөөнүн графич планын партия хураалына чутгаалашкан.

МТС-тиң ажалы бо хире багыт турда, КПСС-тиң Тес-Хем райкомунуң бирөө, ою секретарылары мынар кичээлгеи салбайн турар.

Бедик дүжүттү өстүрүп алырда МТС-тиң ажалын экиндеринден, анда бүгү тала-биле белеткелденген хамдары болганда бө чөптөстөрүн дүргөн ууттаарын, МТС-тиң ажалын кыска хуузаага экиндери негетин турар.

МТС-териниң шүгүмү-биле колхозтарын кадрларын өөредип белеткөөр чорук партия, совет организациаларын болган колхозтарын удурткучуларынын харысалгы болу турар.

Бо чутула соруганы Барымын-Хемчик районун партия, совет болган көдөз ажыл-агый органдарын ыракта четес күсөдөш турар. Ол дугайын Кызыл-Мажалык МТС-тин чанында тургускан трактористтер курунун өөредилгенин байдалы тодаргай көргүзүп турар. 1952—53 өөредилге чылында МТС-тин чанында районун колхозчуларыннан 40 кижилер өөредилгени арай боорда өгөлөн.

Колхозтар даргалары механизатор кадрларын белеткөөрине сатып салбайн турарында оларның чорукта кижилериниң чамдымын бижик билбес, азылда чалгаа кижилер болуп, өөредилгенин шынарын куудулап турар. Диднакчыларын 20—25 хуузу чылдаган чокка азы колхозтардан аш-чөм алыры-биле чоруп, хүн үргүчү кичээл шагын үзүп турар. 30 кижиден ам 26 кижилер өөредилге программасында айткан 920 шавтан февральга чедир чүге 365 шакты өөренип эркен, ам бо байдал-биле ийи чартык айны иштинде артан 555 шакты бүрүн өөренип алыры берге. Мычанга өөредилгениң темпизин болган шынарын белдирер чутула.

Аш-чөм, оран-бажык, одоор ылап талазы-биле кураантыларын хамаарышкы колхозтарында эки хандырбайн турар. Илагына «Ленин оруу» колхозтун дарганы эш Халба эске колхозтарын трактористерин азылдап-ла дээр болдык үн-

Партийжи-политиктиг ажалды механизаторлар ортузунга сула чорутканынын түнелинде тракторлар болган көдөз ажыл-агый машиналарын септөөнүн планын Тес-Хем МТС-зи күсөдөш, МТС-тин 19 тракторларындан чүгө 4 трактор септетинген. Бо кууду көргүзүгүн тывылганын база бир чылдаганы болза, кыска болган кышкы септеге МТС-тиң белеткел чок болган озадан, организачок көргөндөгү бот-ла хамдарың. Септеге эргежок чутула херекселерин, артык кезектерин МТС амга чедир салып алган.

МТС-те партия эге организациа болган МТС-тин дирекция чери күш ажалдык сатылга-чуртуну белдирерин, механизаторларын амыдыралына, ажалдаарына таарымчалыг байдалды тургузарынын хөчөгөлөрүн албайн турар.

Партия эге организациа трактористтер белеткөөрүн курунга удурутууганы кошкатын. Курсту улазу озадашкыны биле өгөлөн, оң харааы-биле курстуга өөредилге программасында көрдүгөн чамдык этемкер өөренимийн турар. Бо чорук дайындакчыларын билин куудуларына чутгаажок.

Колхозтарның отчёт-соңгулдагы хуралдары

Нийтинин ажил-агыйының деңгелин бедидер

Чоокта чаа Чаа-Хөл районун Булу-Терек суурда «Буринга» көдө ажал-агый артелини отчёттук хурал болуп өткөн. Отчёттук хуралга 1952 чылда ажал-агый түнөөлерин дугайында отчёт илеткеди колхоз даргазы эш А. Таржай ылган.

Коммунист партияның совет чаактың уулу башкы Сталинни дуулаамчынын болган сатын эл-арымының ачымы-биле артык ажал-агый, оң ажал-агый өзүп турар-деп Таржай илеткени агаалган.

Колхоз өртен чылын чакы тарылга планын 111 хуу күүсеткен. Бүрүнөгө дуулар тараа, аят, дук планварыа хуу-сазынык бегине күүсеткен. Нийтинин маалым баш санын өстүрүрүн планын күүсеткен, оң иштинде өшкүрүчү планы күүсетимейн—95 хуу болган.

Артык кезигүрүнүн хей нуруузу колхоз бугуругезин ажалына иленкел-агый кириш турар. Инек мал фермазында Бочуу, Шангыр-оол олар боттарының ажалына ак-сеткилдиг ажалдап, чаш бы-зааларын четче дорурутканын деген 1—1 бызааларын немеде төлөверге ажалганар. Хей фермазында Чадамба, Аралчор, хову ажалында Божак, Блечма, Агыны, Дарый, Калып, Дыгыл-оол ышкыш муракчыларын саны өзүп турар.

Иниги болза-даа, колхозтун ажалында четтестер хей болуп турарына хуралга илеткеди колхоз баштаар черден болган колхозта партия өге организация-чалдык колхозчуларын ортузунга соци-Алтиг чарышты калбартып, оң түнөөлөрүн үндүрүп, оларның ажал-агыйы иден-

ейин эки организацията шыдаванымдан 40 кижи күш-хүнүрүнүн минимумун күүсеткөн, колхоз ситен кезилдигинин планын 80 хуу күүсеткен, тарааның чай-гы ажалгазын багай организациятыннан гадан ортузунга-биле 14 центнер дүжүттү алып тургаш, чүгө 5 центнери ажалган. Күсүк ажал алмышында улу чидиргени болдуруп, 99 та черин таразын ам-даа бастырмаган. Колхозчуларын бир күш-хүнүгө 2,5 килограмм тараа ошаакты турарын ап көргө, мурунку чылдардан өрү болза-даа, өске колхозтарның деңгелине четтес.

Отчёттук үейин иштинде артык баштаар черинин хуралын 25 удаа чымдырган, а колхозчуларын нити хуралын чүгө 3 удаа чымдырып, чүгө айттыргаларын колхозчуларын хуралына коллективти-биле шиптирелейин, баштаар черге азы колхоз даргазы боду шиптирелес турган чорук көдө ажал-агый артелини Уста-вину дүшүсө чорук болуп. Үндүргөн шиптирелерин күүсеткен баштаар черден хуурайын турган.

Колхоз өртен чылын 17 чурттага бажыны тудар турган, 12 бажыны шаа-бул туктан, чунар бажын, тараа кура-дыр чер кылдыр план күүсетимизин. 1949 чылда туттунган 20 бажынын нити-ки, даптык байдал ам-даа чагыс-агай төлөвелел өзүгар кылдырмаган. Тууд ажалында Аран, Эгер-оол, Хемчик ышкыш чагалаарын колхоз баштаар чери кемчег албайн турар.

Бир койдан 2,1 килограмм дук алып турган, 1,6 килограммын алган. Колхозтун ревизия комиссиясы өртен

чылын 3 удаа ревизия ажалын чоруткан болза-даа, ажалдык иштинге эки кирибей, четтестерин өй-шаанда илетпейн турган. Колхоз-биле керээлиг хуулааттын канчаар күүсеткенин дугайында МТС директору эш Алымтоң илеткени болган. МТС-тин талазынан керөөде айыткан кол хуулаа-гелерин күүсеткен.

Санап берген колхозчулар баштаар черин 3-дө ревизия комиссиянын ажалын-да четтестерин илетпейн, 1953 чылда че-дин амыр сорулгалар дугайында санаалар-ын берип турган. Колхоз баштаар чери мал ажалын эки удуртайн, амда калыр-ларын шипин, бажыктырбайн турарын кү-түнеинде хей чыгыктырбай хазажып, 5 чыгык мал не чок чыткен, малдык эдержилгезин эки организацияга, бугуру-чу малдарын ажалга ажаллап турарындан малдык кызыраар чоруу бар болуп турар деп колхозчулар шиптирелескен. Нийтинин өнүк-хөргөзин камгалаас, хамык чепсек-хөрескедер чер сана чыткылар чүдүлөр бар.

— Колхоз даргазы эш Таржай чакы, күсүк кампанылар үеинде бригадаларга шолуду барбай, конторага озуруп алган, айтышкын бөргөне өйлежип турган— деп Калып шиптирелескен.

Партияның XIX съездинин төөгүтү шиптирелерин уурутунга бодурубушан, колхозту организм, ажал-агый талазы-де улам бажылар, 1953 чылда ажал-агый сорулгаларын чедишкенин күүсе-диг дугайында кемчелерин отчёттук ху-рал шиптирелескен.

С. САНДАН.

Коллективтиг ажал-агыйның чедишкени

Коммунист партияның, Совет чаак-тың, совет улуствун баштыкчы болган бажыны эш Сталинниг хун-бүрдө дуула-амчынын база сатын салыштырмаанын ачымы-биле Тыва областың ирак районна-рында чаа колхозтар тургустунуп, олар ор-ганнаас, ажал-агый талазы-биле ажал бажыны турар.

Оң барымдаанын өвүр районун Дус-даг сумузунда «Торгалыг» колхозтан көрүп болуп. Колхозтун чоокта чаа болуп өртен отчёт-соңгулдагы хуралында колхоз дарга-зы эш Доржукайың отчёт илеткенинде көргө, 1949 чылда колхоз 32 өргөсөн тургустунган болза, ам үедө 200 өргө че-дин турар.

Эш Сталинга чоруткан чагада алган ху-лааттарын алдарымы-биле күүсетип эки колхозчуларын ортузунга социалист чарышты калбартып чорутканын кү-түнеинде колхоз 1952 чылда мал өстүрүп пла-нын 115 хуу күүсеткен. Мал ажалында Шаннаан-оол, Базыр-оол, Дадар-оол, Күс-өл-оол ышкыш малын чаш төдүн бүрү камгалап ап турар мураачы малчынар хей. Хойдан 3 тонна дук алып планын 3,5 тонна кылдыр күүсеткен.

Өртен чылын чакы тарылга планын 157 хуу күүсеткен, ону күзүн ба брутуунун 13 центнер дүжүттү ап, күрүнөгө тараа ду-жаар планын хуу-сазының бетинде күүсет-

кен. Бо чылын колхоз бодунун үзүниң-биле хандыртканын турар. Кара-Талдык чаа буганын 9 километр чедир казып алганы-биле 1953 чылда эки шоле тарылганы чо-руулар ажалып болуп турар.

Колхоз 1953 чылда тууд талазы-биле ажалын эки түнөөдиг болган. 20 чурттага бажыны, 5 бугуруге туудлар, 6 мал кажаалары тудар планын күүсеткен. Чаак-тың бергени 9 муң рубль түнүг эгиптес дуулаамчы-биле 2 чурттага бажынын, 3 мал кажааларын, 10 муң рубль түнүг үзүн хуу-сазын чөли-биле 3 үдөгөрлүг мал кажааларын тууд, чөлини чөп ажаллаан. Тууд бригаданын бригадир эш Чамбал-оол бригадада бажылаан 75 колхозчулар-ын эки өйөлдөп, бодуну хуулааттын ак-сеткилдиг күүсетип турар. Ам 1953 чыл-дын тууд бажын кезип белеткөөрүнүн планын 60 хуу күүсетип турар. Тууд бри-гадада Болдакый, Седжаа, Хорагай-оол олар ажал нормазын 125—200 хуу чедир күүсетип, эрес шыгыны ажаллап турарлар.

Партия өге организацияындан болган колхоз баштаар черден колхозчуларын орту-зунга социалист чарышты калбартып, колхозчуларын иштинде 168 кижи күш-хүнүрүнүн минимумун ажал күүсеткен.

Бар чедишкенин-биле чергелештир колхоз баштаар черинин ажалында улу-г четтестер барын колхозчулар илеткеди кү-чүтүлөп.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

Күш-ажылчы көргүзүлгөр

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Чер-чер Советтериниң соңгулдаарына, Совет Армияның болган Шериг-Далай Флаудун 35 чыл оюнга алдар болдурган социали-ст чарыштын түнөөинде ажалчы чон улу чедишкенин берип турар.

Шагаан-Арыгның үлөтүр комбинаты февральда бугуруге планын он хонук бурунгаар 103 хуу күүсеткен. Дааранкы-чылар Мельниченко ай онаалыын 164 хуу, Потапыцына 132 хуу, киисе инек өбүкчүзү Чаш-оол 130 хуу күүсеткен.

Шагаан-Арыг МТС-тин механиктер-лери соңгулдар хунөгө чедир 20 сеялка-ларын, 11 культиваторларын, лудильни-ктерин септеп дозар деп алган күүзөгезин алдарымы-биле күүсеткен.

—

Культармейжияң дуржулгазын ажаллаар

Көк-Чыраада улагыңар катышкан Ленин аттыг көдө ажал-агый артелинде 34 хө-рөкчөөр өрөтүн турар бижик бөлүмү Уулу-Хем районда эки ажалдан турар бөлү-мүрүнүн бирөөсине санатырын турар. 1952—1953 өрөгөдиге чылы эгелдөөр ден бээр ол бөлүгү 33 катан кичээлдөөр азы недела санына 3 катан өрөтүн оң дынакчыларынга чаңыл апарган—ола-р калдык-даа медө чокка чөгүр шагында белеткедиг өзөп турар.

Оларын башкылар турар С. Вераның би-жи эки, башкылар методу бедик, дынакчыларынга ынак байдалы бөлүмүнүн организациясты чурумун улам бажылап ту-рар.

Дынакчыларын билги шиптедиги ап турары база багай ажал, оларның деп кезилген хейт ам саат чок көчүп-даа, би-жи-даа турар апарган. Эштер Чанчымаа, Андым, Тырткы ышкыш эки өрөгөл, бот-тарынын үлөгезин өштеринге көргүзүп ту-рараар бөлүмдө хей.

М. БУРЮО.

—

Дуржулгалыг почтачы

Өрөн районда «Чаа орук» көдө ажал-агый артелиниг кезигүү эш Арангай почта тарылгалының ажалында ам үш чылдарга уазапты эки ажалдан келген. Колхозчуларын чакыткан солунна-рын өй-шаанда таратышпаан, оларның орту-зунга номчулгаларын база калбартып турар. Чагыдалага бижилгени эш Арангай боду организацията турар.

Төп болган область солуннарынга бо чылын «Чаа орук» көдө ажал-агый арте-линиг кезигүүрөндөгү 214 чагычылга хуулаан алган. Кым калдык солун азы журнал бижиткени эш Арангай катан-чы чокка-ла билер, ол ышкы колхозчу-лардан кымнар калдык айтыргаларын соңугуруп турарын билер өндөсө апарган.

Чон-биле харылааны чөп турарында болган оларнын культуралыг негелдерин элекке хандырамыга ак-сеткилдиг почта-лың агитаторун ажал дуржулгазын калбартыры чүгүлө.

К. ЛАМАЖАП.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

БИЖИК БӨЛГӨМӨНҮН АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Улу-Хем районун Жданов аттыг кол-хозта бижикти билбес болган биче билер 60 ажал колхозчулар бар. Оларны бижик-ке өөредир-биле бижик өөренир бөлүм-нери тургускан болза-даа, ол бөлүмн-нин өөрдөлгөн ага чедир болбаан.

Чонну бижикти эки билер кылдыр өө-редириниң талазы-биле ажал чорувайн тур-да, колхозта партия организациязы ага эртежин, ол ажалды бодундан шүүт-ла чайлаптып турары канчап-даа чөптүг

агал. Колхозчу тараачыларын бижикке өөредириниң талазы-биле кичээлгеи көш-каткан чорук болза, колхозта партия ор-ганизациянын идеология ажалын кошкы чоруну турарының бир барымдааны болуп-турар болза, бижик бөлүмн-нин өөрдөлгөн эгелери, бөлүмн-нин культ-армейжияңы көдөнүг ителдигенин кам-гала-биле хаара тууду, өөрдөлгөн үзүктө чок чорудары болуп турар.

А. КАРА-ХУНА.

ЧОННУ ЧӨПТҮГ НЕГЕДЕЛЕРИН ХАНДЫРАР

Барымы-Хемчик районда «Совет Тыва-рың беш чыл өм» көдө ажал-агый арте-лиг организациятыннан бээр ажал-агый өргөсөн үе өрткөн, оң ажал-агый өзүп, сууру улам калбарып турар. Суурда бажы-кылар көдө интеллектуал-биле каталы колхозчулар 400 ажал өргөсөлөр бар.

Чоннун культуразы бөдөн тууду-ам оларнын негелдери улагыңар, ылангыя со-вет өмнөгөле мынакымы билер деп чөп билиртин. Ынчаарга ол суурга мелуңкы тургузар дугайында чоннун негелдери райсовет күтүмү болган районун калык камгалап килдизи мынчага чедир ханды-рып бербейн келген.

Районнун төв Кызыл-Мажалыктан «Со-вет Тываның беш чыл өм» колхозда чедир 20 хире километр чер. Ол аразынга шко-лачылардан агыда беш хей колхозчу-ларын иштинде район өмнөгөзөгезин ба-рып шипчидер айтырыг бети-де дөргө бу-дун хун болуп.

Х. СЕРЭЭ.

ЧАГААЛАРГА ХАРЫСАЛГА КӨРГҮЗӨР

Колхозчу кижи бүрүзү бодуну колхо-зун организм, ажал-агый талазы-биле бажылаарыны болган колхозтун чек-телешкенин хөргөнгө бөдөнүчү күш-ажалын сагып, күш-ажалдык минимумун ыраак ажал күүсетип турар ак-сеткилдиг колхозчулар дык хей. Иниги-лаа болза, колхозчу бугуругезинде бөдөнүчү дыкын харар, чагалаар, күш-ажалын минимумун бели күүсеттес чоруткар ам-даа бар. Чизөө, өвүр районнун Сатмыла «Кызыл тул» көдө ажал-агый артелиниг чакык колхозчулары Шалын, Лама, Са-

амыдырадык иштинде калдык тавары-лгалар азы арылгар болбаан. Баш минуталар иштинде шиптирелөөр азы эки дуулаамчыны көргүзөр кемчег дугайы-нда бодун хунун ажалдарын үстүн туу-рын чүгө колхоз баштаар черинин дарга-зы эш Папыдан өске кым-даа билер. Кол-хозтуң даргазы ош билер-даа тураа, мелуңкы бажынын дерин ажалдарын шиптүсүтөп, чоннун чөптүг негелдери район организацияларына шиптирелиг тургустунай келген.

Чоннун калдыкымын чаагай амдыра-лы дөш Совет чаак, Коммунист партия онза кичээлгеи салып, ол талазы-биле чылы-бур калдарын белеткен, хей хөргө-жин үндүрүп турар. Унелел четтес ол Сталин дуулаамчыны чөп ажалдарына бистин районнун удуртуп организация-лары четтес ажалдан турар. Чоннун чөп-түг негелдери дарып хандырап чүгү-лө.

Х. СЕРЭЭ.

ТУДУГ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Көшкүн арааттарын сууруңу амдыралга килер дугайында Коммунист партия болган Совет чаак, эш Сталин улуз са-гыш салып турар. Дык хей түнүгү улуз хуу-сазын чөлдөп, дедир эгитимес дуулаамчыларын, тууд материалдарын ха-ласка белеткен ажал аргаларын берип ту-рар. Иниги турбула, Өрөн районнун «Чаа орук» колхозу ол аргаларын чөв-тиде ажаллаптып турар.

Тууд бригаданы күш-ажал кылган иш-дар колхозчулар-биле четче хандырап турарында туудга 79 кижи ажаллаар деп өргөн болза-даа, херек кырында чү-гө 21 кижи ажаллап турар.

Өрткөн 1952 чылдын тууду планын колхоз күүсеткөн, 14 чурттага бажы-нарын тудар турган, 10 бажынарын ша-ла дооскулган. Бо кыжын 8174 чүдүтү

туудга белеткен алып турган. 3994-тү белеткөн, колхоз түнүгө сөөрткени чүгө 251 болуп турар. Тууду материалдарын чөгүрү өйдө бөрү сөөртүп алкырын аргалары колхозта бар, мынчала-даа ол арганы чедир ажаллаптып турар.

Тууд ажалында четтестерин үнүп ту-рарында бир кол чыгдалганы болза, кол-хоз баштаар чери (даргазы эш Даважал) тууд бригадирлерин бажылап тургус-кас, оларын солдуур чоруктардан бодуп ту-рар. Чагыс 1952 чылдын тургустунга бе-зин 3 бригадирлер солункан.

Тууд ажалында Минчеймаа, Чымба ышкыш ажал нормазын үргүчү ажал күүсетип турар муракчыларын дур-жулгазын негелдери турар.

В. ТҮМЕТЕЙ.

Тываның өрткөн төөгүзүндөн

Тыва улусту бодунун хей чөп чылдар-дыг төөгүзү бар болуп турар. Хей чөп чыл-дар мурунда Төп Азияга тыва улустуң бурунгуларын болуп Дубо азы Туба деп төрөк-бөдүк чурттап чораян дугайың арте-буруну кыдат чыл демелгелдеринде би-жи турар.

XIII чус чылда Чингис-Хааның чаал-алмышкынын чөлдөткөсүнүн түнөө-линде ол үедө Азияга чурттап чораян өске төрөк-бөдүктөр болган улустар ышкыш, тывалар мола эжелелчелерге чыкча-шап-тырган болган үтөдиг дөрбөдөстөгү ажал-агыйынын, культуразын көргүзүп, деши моондактын чыдыш калган. Төөгү-дүн ол үеин Б. Маркес «мола даралыктын хандыг хир-погу» деп ажал. Ол болза, «дустарын чүгө хөмө бажын когаралды чедирип турган ажал, харын сагып-сетки-лин дорамчыл, хоозурап турган» — деп Б. Маркес билгөн (Б. Маркес, XVIII чус чылдын Чакыг дипломатия).

1634 чылда тывалар составына кирип турганы Алтын хаан княжествозунун баштыны турган Обмо Эрдени орустун Мухалд Романов хааныга чоруткан илгер (тайгыраак) бижиткени Россия күрүнеинге бодуну чыгаргыларын дугайында медөг-лөөн. 1661 чылда Алтын Хааның огу Лооон ажал өлгөн соода Россиянын княжествозу кылдыр бердигенин бажы-лаан. Тыва улустун улуз оруу улаус-биле төөгүлүг харылаамчы ыраккы өрткөн үеден тура салынган деп чөвөн ол фактылар керелел турар.

XVIII чус чылдын ортакы үезинде ман-чурлар тыва улусту эжелеп чыгарып, ону Кытайдын империяныга катыштыр-ган. Тывалар 150 ажал чылдар дүргүзүн-да манчур-кытайлар даралыктын ажал-га чораян. Ол болза, тываларын төгү-зүвүчү он-аар берге үеи болган. Күш-ажылчы араат массалар ийи бадык даралд кемилеге: даптыкың куданычыларынга болган иштиндеги феодалдарына аар ундуртуну төлөп чораянар.

Феодалар (княздар) муң-муң баш хей котка малдарын мөңкөн ап турда, ажал арааттарын чүгү-лаа чок чораян. Илгалар чайын-даа, кылжын-даа үргүчү хей кемилеги, йт чөвүргөзүн шай орнуна

инин, язы-бүрү үнүштерин даымдары-биле кеменишпаан, кадыг-дошкун ап-чүрүп шыдажып өрттөп чораянар.

Даптыкы колонизаторларын агенти-лери болуп турган феодалдар болза, ажал-чы массаларын сөөлү чүдүн ушта со-руп чип чораянар.

Тыва чон дошкун чурттагалык чораян, олар бир оларда өске оларже чайын, кыжын үргүчү-ле бодуну өг-бүдөш-биле болган өт-сөвн-биле көжүп чораянар. Чер ажалын угут ажал хөмчөздүг өн-не хөжүдугай өзү-биле чорудуп турган. Феодал-колониалдыг Тывага мал азыр-ларын кым-даа эжелейн турганында чыл-чылда өлүп турган болган мал ажал-ынга көжүп улу чидир таваржыл, малдык халдарымын аарыгылары-биле калды-даа демсел чорутуштап турган. Баш чүтүн чүс-чүс муң малдарың чуртта мал кажаалары түнөйн, кыжык улу мал чөп белеткөвейн турган.

Тывалар өгөргө болган чадырларга чурттап чораянар. Ол болза, арааттарын аар-берге көшүп чорувун болган кадыг-берге качыгдаларынын, хоозураамчына-рынын хей чөп чылдарга үргүчүлөп кел-ген мый-бөөр көжүп чораш, чурттап чораян чери болуп турган. Тыва өг-бүдөлөр-ге чаш уругларын хөддери кыжын сөөк үнеде үжүй бээр таварытгалар эжелес өзүгүлөш. Сөөкка доңгамындан бол-гулар азырлардан, ылангыя өлгөс дег-диршиккенде чыл-бүргөс муң-муң тыва уруглар амындан когарап турган.

Кыдат дүжүметтерин болган тыва фео-далдарын арааттарын черлик өзү-биле ажаллаашкыны, араатаным көчүлөп басты чорук болган күштеп күчүлөөр чорук феодал-колониалдыг Тывага калбаа-биле негелдери турган. Кожуну чыгарыкчыны турган феодалдар бодуну чыгарылаан-арына улу барык-ла кызыгдар чок эрде-лерин турган.

1818 чылдан 1911 чылга чедир Тыва-нын демисөөрине күштүг болуп хөдөш-тип турган кыдат хойбулар күш-ажылчы арааттарга хамаарыштыр канчаар-даа ажал-агый-биле ыгалып турган. Дап-тыкы-биле харылаанын Кыдат Палатасы-нын кеземче дүрүмүнө дүжүмет—арат ки-

жиңи өдүрүп каар таварытга турар бол-за, ол дүжүметтен мал тыртып алып кыл-дыр шипилер турган. Бир ажал дүжүмет ки-жиңи «бөдүн кижи» өдүрүп каар таварытга турар болза, өдүргөн чыгдалганы болган байдалы хамаан чокка, ажал арты-ты үе-чаза кезип өдүрүп турган.

Куданычы-хемдигчилер байысаалга үезинде кижилерден феодалдарга ажал-тыг өчүктөрүн азыра ажаллаар эри-дешкенин араатаным системазы болуп «тос өрөө» деп алаар шаажылаалдык ка-дыг-дошкун хөвирин ажаллап турганар.

Колонизаторларга болган куданычы-хемдигчилерге уду тыва улус чагыс Удаа ажал тура-халмышкынарын көдүрүп үндүрүп турган. Мынчаако олар үн-ген санында-ла кадыг-дошкуну-биле бастырып турган.

Иды араат Самбажык удуруткан «60 маадирларын тура-халмышкыны» деп адал турары 1883—1885 чылдарда Тыва-нын барыны районнарына болган тура-халмышкы эки билинчиге турар. Ол тура-халмышкы Тываның колония-феодал-дыг өзү-чурумунга уду уланган.

Феодалдар боттарынын бугу күштерин чыгган, 1885 чылда тура-халмышкы ажалчы арааттарын удурарымыкыны эки шапканар. Кыдат эрге-чагырнын тургусканы кадыг-дошкун суд болза, тура-халмышкы туттурган тыва арааттарын кадыг-дошкун кеземчегин шиптелик-биле ажаллаанар. Феодалдыг тургузууга хөмү чөптүн коргудары-биле оудра өскөн 42 кижилик баштарын арттарга, улу оруктарда адалаштарга көзүлүр аскылаан турган.

«Адал-маадирларын» тура-халмышкы ажал-чагыраар характерлиг болза-даа, политика талазы-биле тодаргай илетпейн сорулгалар чок-даа турган болза, ол Тывага аныг демисөөрүн илерөөшкенин база бир хөвир болган, феодалдык хама-арлыктагы системаны божапканга, феодал даралга болган даптыкы эжелелчелерин куданылааныга удулганга улу-стун тура-халмышкынын бирөөсү болган.

Тура-халмышкында Россияга көдүрүп уду турган револютуг шипчөөшкенин сөздөрүнын ажал бар болуп турар. Тура-

халмышкы арааттар өрус демисөөрже чоруп баар болган орустун черинге чурттап тургаларын деп турары херечи болза, Россиядан Тываже кирип турган депши-лиг сөздөрүн хөргөзүп болуп.

К. Маркес биле Ф. Энгельс Россияныг депшилиги ролюн айттып турганар. 1882 чылдын январь 21-де «Коммунист партияның манифестин» өрус дык ун-дүргөшүнүн ага чүдүгөн олар: «Россия Европада револютуг шипчөөшкенин му-ракчы отряды болуп турар-дыр—деп би-жөөнөр (К. Маркес биле Ф. Энгельс «Ком-мунист партияның манифестин»). Күру-нениң политикаг номнар үндүрер чери, 1951 чыл, арын 8).

Россиядан Тываже кирип турган күштү депшилиг сөздөрүндөгү бар болуп турганын буржуазиянын төлөөчүлери бешин минир ужурул апарган турган. XX чүс чылдын эгезинде англи аян-чорукчу Д. Каррутер Тывалар өрткөн. Ол аян-чору-дун түнөөдигин үндүрүп турар бол-зунга оң бижаны болза: «Бай кыжы мын-де ажалымын дараап турар болган күштү-түлгөр копкаларын бастып турар, а ол барык чүгө чедирер диге, дегизинде ба-гыртып турганы болуп

Англияның үрлээшкінден ядарап-когараан чонунга совет хөй-ниити организацияларының дузаламчызы

ЛОНДОН. Февральдың дүргүзүндө Англияда улуғ үрлээшкіндериниң түндүгүндө уш муң ажыг кижи ис чок чыткен болгаш 50 муң хире кижиниң чурттар черлери чок болган дээрин билдингир болгай.

Мооң-биле холбаштыр ССРЭ-ниң элчини А. А. Громько Англияның даштыкы херектер министерствосунга барган болгаш англи улуска таварышкан айыыды холбаштыр бодунуң сагыш човаашкынын илереткен.

Совет Эвдзелениң хөй-ниити организациялары үрлээшкінден ядарап-когараан-нарга дузаламчының фондусунче 90 муң фунт стерлингини (акшаны) чурттан. ВЦСПС-тен 50 муң фунт стерлингини, Центросоюзтан—20 муң фунт стерлингини, Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартын ай нитилелдериниң Бүүскомундан—12 муң фунт стерлингини, совет херөөжөннериниң Антифашисттик комитетинден—8 муң фунт стерлингини дузаламчы фондусунга кирген.

Совет хөй-ниити организацияларының дузаламчының дугайында дымдагыларны солуннарның хөй кезин бир дугаар арныннарында парлагылаан. «Таймс» солун аңа холбаштыр режакцияның чүүлүн парлап үндүргөн.

ЛОНДОН. Англи-совет найырал Нитилелениң даргазы дээрин Пэтте-Милс совет организациялары—ВЦСПС-ке, Центросоюзка, Кызыл Крестке болгаш Кызыл Чартын айга, база совет херөөжөннериниң Антифашисттик комитетинге телеграмма чурттап, Англияга үрлээшкінден ядарап-

когарааннарга дузаламчы көргүскени дээш өөрүп четиргенин илереткен. Телеграммада чугаалап турары болза: «Англияга чоокта чаагы үрлээшкінден когарааннарга Силерниң чаагай сеткилдиң дузаламчылар болза, англи-совет найыралды быжыгылаарының херөөнге улуг салымышкын болуп турар болгаш национал, база политиктиг мылгалдары хамаан чокка бүтү кижилерге Силерниң чуреткин ханымындан кижиз бозуу-биле сагыш-сеткил катыштырып турарынары херечиле турар!»

Совет хөй-ниити организацияларының Лондонун мэр лорд Руперт де Ланьи чурттан телеграммасында чоокта болган үрлээшкінден болгаш шуурганнардын ядарап-когараан Чоен болгаш Мурнуу-Чоен Британияның чонунга совет организацияларының ханым хундүткел дээш өөрүп четиринишкенин илеретип турар. «Силерниң чаагай сеткилдериниң дузаламчызын алган бүтү кижилерниң сеткилдиң ханымындан өөрүп четиринишкенин ук дузаламчыга киришкен бүтү кижилерге дамчызын көрүңер» деп ол телеграммада чугаалап турар.

ЛОНДОН. ССРЭ-ниң элчини Громькоу бодунче чалаанын болгаш үрлээшкінден когарааннарга дузаламчының фондусунче 90 муң фунт стерлингини чурттангы деп англи чаагыктың өөрүп четиринишкени Громькога илереткенин премьер-министр Черчилль общиналар палатасынга медеткен. Черчилльдин медетлегине общиналар палатасы адым чаксаашкынары-биле укурташкан.

Голландияның үрлээшкінден ядарап-когараан чонунга совет организациялардан дузаламчы

ГААГА. Февральда Соңгу талайга шуурганнардың түндүгүндө Голландияга улуг үрлээшкін болган, оң далай өринде можуларның чоңу улуу-биле ядарап когараан. Голланд чаагыктың дымдагыларын өзүгаар алырга, үрлээшкенин 700 муң хире кижиз ядарап-когараан болгаш 1400 кижиз өлгөн.

Голландияга таварышкан айымы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң элчини Г. Т. Зайцев Голландияның премьер-министринге сагыш човаашкынын илереткен.

Голландияны «Айымыдң национал фондусунче» совет хөй-ниити организацияларының бир миллион гульден (акша) кирген, оң нитиде ВЦСПС-тен—500 муң гульден, Центросоюзтан—250 муң гульден, совет херөөжөннериниң Антифашисттик комитетинден—100 муң гульден болгаш Кызыл Крест болгаш Кызыл Чар-

тын ай нитилелдериниң Бүүскомундан—150 муң гульден кирген. Совет хөй-ниити организацияларының дузаламчының дугайында дымдагыгы голланд радио дамчыткан.

Үрлээшкінден ядарап-когараан голланд чоңо Совет Эвдзелениң хөй-ниити организацияларының дузаламчының дугайында дымдагыларны голланд солуннар көскү черлерде парлагылааннар.

Үрлээшкінден ядарап-когараан голланд улуска көргүскен адык болгаш найыралды дузаламчызы дээш өөрүп четиринишкенин ВЦСПС-ке, Центросоюзка, совет херөөжөннериниң Антифашисттик комитетинге, Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартын ай нитилелдериниң Бүүскомунга дамчыларын «Айымыдң национал фондусу» Совет Эвдзелениң элчин черинден билген.

Венгрияда часкы хову ажылдары

БУДАПЕШТ. Венгрияда часкы хову ажылдары өгөдөөн. Бүрүнениң 42 ажилды черинде чаагы тарым култураларың тарылгашы чоруп турар. Ажилдыларын хөй нурузу муракчы совет агротехниканы калба-биле ажилтап турар. Балатонугейниң күрүне ажилдыларын хөй чегиниң чоң бригаданы үреиннериниң эки

беткеп, кызылгастың яровизациязын чоруткан болгаш ам хана-карактай тарым турар.

Уранын, Дасентмиллоштуң болган Срактын күрүне ажилдыларын чегинде часкы ажылдар эки чоруп турар. Хезептиң тарачынары хову ажилды өгөдөөнөр.

Тываның эрткен төөгүзүндө

(Төнчүзү. Эгези 3-нү арында).

баштайгы хоорайның көстүп келгени болуп, ол хоорай сөөлүдө барып Тываның административ-политиктиг төвү болган. Белоарек (амгы Кызыл) хоорайның тулунга ук черинд чонундан аңгыда, Сибырның хоорайларындан болган көдө сууларындан хөзөйлөп өскөгөн ажилдылар болгаш тарачынар база киришкенер.

Орус тараачынар-биле холбашып харылашышпаан, арааттар күш-ажылдын элөөн бедик культуразын көргөн болгаш депшигелди орус материалды культураны хүлөөп ап турганнар.

Феодалдарга болгаш кулактарга дарапкан тыва болгаш орус хөлектилер боттарының молчукуларына уду кады демисежи турганнар. Аңгы демиселиниң чорудулаары күш-ажылды арат массаларның политиктиг меделелин хевирлөөн болгаш бедиткен.

1905 чылдыгы орус революция өске-даа дарапкан улустарны база отурупкан. Ол революцияның түндүгүндө, «Ортакы чүс чылдарың депшигел чок таптаашкынынга дуа бастырып, чегисиреп чорган чүс-чүс миллион чоннар кижиз нитилелениң эрежок чугуда өргөлери дээш, демократия дээш чаа амдыларга болгаш демиселге өтүп үнгенер» (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 19, арын 66).

1911—1918 чылдарда болган Кыдаттың буржуаз-демократтыг революцияның Маңчжурияны төрөл-салгаларың хажыр-лошкун эрге-чагыргазын дүжүреринге чедирген. Кыдат республика апарган. Кыдат улустун чедипширеринге хөй-ау кирген тыва арааттар демиселге көдүрүп үнгенер. 1911 чылдың төңчүзүнде тывалар манчжур куланычыларга уду тура-халышкан болгаш оларын Тыва-дан үндүр ойлганнар.

Иңчалаа-даа иштикиниң молчукулары —феодалдар хөвөр артканнар. Иңчалаа-док, боттарының «элери»—манчжур хааннарың чидиреш, олар күш-ажылды арат массаларны феодалдыг дарапкан дөңгүзүңе туруп тургузар харык чок апарганнар. 1912 чылдың февралда бөлүк тыва феодалдар Тываны Россия империясынга катыштырар дугайында дилегин хааныңг чазакче чорутканнар. Орус хаанга овартакан дилегин кирбишпаан тыва феодалдар боттарың «ураңхайларын эргелекчилери» деп алатынганнар, олар өң-биле боттары күш-ажылды арат массаларны дарапканы болуп турарын көргүскенер.

Тываны Россия империясынга катыштырар дөң феодалдарның күзелин оларын аңгы талазы-биле эрге-ажылды-биле тайдырылган болур. Олар күш-ажылды арааттары чакырап дээр эрге-чагыргазын хөвөр арттыралын, Россия империясының составына Тываны кирген соонда-даа тываларны дарапкан чоруп үргүлчүлөрүн күзеп турганнар.

Россия күрүнеиниң протекторатка кылдыр Тываны кыярын алыр дугайында ханга овартакан дилегин кирбишпаан, тыва феодалдар Россияга, улу орус улусче чүткүлдү күш-ажылды арат массаларны талазындан күштүг негелдени көөр ужурга таварышканнар.

1914 чылдың апрельде хаан чазак Тывага протекторат тургузар дугайында шийтирпни хүлөөп алган. Россия империясына Тываны Ураңхай край деп аттыг кылдыр катыштырган.

Россия империясынга Тываны катыштырар дугайында айтырып шийтирелтинген соонда, «ураңхайларын эргелекчилери» бирөөн ийне Бун-Балдыры (Бун-Баторхо) 1915 чылдың июль 17-де кызыл-гаар округунуң начальниги, хааның ду-

Кореяда болушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командаларының дыңнады

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республикаының Улустуң армиязының Кол командаларының февраль 25-те медээлени бола:

Эрткен хунуң дүргүзүндө Кореяның Улустуң армиязының катыжымшынары-биле кылдат улустуң эки-турачылары

америк-англи әжедекчилерге болгаш лисинманчы шериглерге уду камгалаалын түдүшкүнү чуртукан.

Февраль 25-те дайынның самолёттары алар адыкы-аңчылар дайынның ийи самолёттарын аңдара аткан.

(СЭТА).

Вьетнамның Улустун армиязының дайынчы чорудулгазы

ПЕКИН. Вьетнамның информация агентилелиниң медээин өзүгаар Синхуа агентилелиниң дамчыды турары болза, Кун-Намда болгаш Да-Намда, а ол ышкан Ан-Хөде бешки зонаның чоогунда дайындажып чоруп турар Вьетнамның Улустун армиязының кезектери болгаш улустуң партизаныр улуг чедипширерин чедип алганнар. Хань-Хөа районуң муруну талазында бешки зонаның бодунда турар Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери дайынга өзөн каш аштырышкынары таварыштырган.

Жиза-Лай, Контум болгаш Док-Лак мжуларда партизанырның девекээр дика калбарган.

(СЭТА).

Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери бо чылдык январьда Ан-Хөа районга дайынга улуг согушкуну таварыштырган. Бодунуң байдалын экижидип алыр дээш Кун-Ньонга десант дүжүрери-биле дайынның ап чоруткан хемчеглери болдунмай барган.

Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери-биле сырый кады демисежип турар биче националдарның организациястыг уурланышыкынары ол ышкан өзүп турар.

Партизан дайын улам-на калбарып турар.

(СЭТА).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының күүсекчи комитетиниң сессиязының Венада ажытынганы

ВЕНА. Февраль 25-те Венага профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының күүсекчи комитетиниң сессиязы ажытылган.

Францияны, Италияны, ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республикаы, Голландияны, Чехословакияны, Индияны, Герман Демократтыг Республикаы, Польшаны, Венгрияны, Люксембургту, Иранды, Румынияны, Ливаның, Австралияны, Бельгияны, Англияны, Филиппинны, Индонезияны, Ямайканы, Японияны, Кубаны, Грецияны, Австрияны, Мексиканың болгаш өске-даа чурттарың профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының күүсекчи комитетиниң сессиязы ажытылган киржип турар.

Сессияның хүн айтырымында моң алаады айтырылган туруп турар:

1. Эң эки ажил төлөвири дээш, ажил чокталар чорукка уду, профэвилелдери-

лениң өргөдери дээш демиселге ажилчы чоннары катыштырылганы талазы-биле профэвилелдериниң ажил-чорудулаанын сорулгалары болган методтары; 2. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының үшкү конгресси чымдылары; 3. Улустарның тайбың камгалаалың Конгрессиниң шийтирелери болган оларын күүсединге профэвилелдериниң ролдо; 4. Көдө ажилдыларның ажилчынары боттарының байдалын экижерин дөш демиселин күштелдери болган оларын экономуң болгаш социал негелдериң профэвилелдериниң деткири; 5. 1952 чылда бюджеттиң күүседезиниң дугайы болган 1953 чылда бюджетти бамылаары.

Хүн айтырымың бири пунктунуң талазы-биле илеткелди профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының чянгине секретары Луи Сайя кылган.

(СЭТА).

Пакистан солунуң удурлангышыкыны

КАРАЧИ. Агрессчи империализмдиң блоке Пакистаның хандыкып кирериниң планынга «Имро» солун чиди-биле удурлангып турар. Бир эвес Ортаакы Чоен чүкке америк-англи империализтериниң планнарын боттадыралары Пакистан кирерин чөшкөзөкчир болза, оң экономуң хосталгам чок болур деп солун билжөөн.

Америк «камгалаалды» системазында бастаап кирген Турция, Греция болгаш Барнын Германия дээш ышкан чурттарың чижөөн чугаалам, чүдү-бүрү «камгалаалды» ажилдериниң болгаш «дузалам-

чы» дугайында дугуржулгаларың байдаларын өзүгаар олар боттарының чиг-эдиң болгаш өске-даа бараанарын Совет Эвдзелге, Кыдатка болгаш Европада улус демократиязынын чурттарың салгылаар эргенин шыкынганар деп солун айткан.

Яңчанган, «камгалаалды» эвилелдер» деп чүдү-биле чагынып алган, Катин Штаттар херек кырында Азияны чиг-эт рыноктарыга болушчү монополия-ды тергилелди тургузуу алырыңе чүткүп турар деп солун билжөөн.

(СЭТА).

жумеди Цереринге чоруткан чагаанынга Россияга Тываның катышканын хааның «кызылгаржык» ынакшымы болгаш ачы-хавыаызы» деп үнелеп көргөн. Оң-биле кады кызы Россияның найысмады С. Петербурге, императорга барган, оң «көргүскени өршөк дээш, шымы-биле бердинген сагыш-сеткилин мөгейип, илередирги-биле бараалган чедери чөшкөзөк айткырың билеп кирген (Томскиниң область архиви. Ф. № 26, херек № 10, арын 16).

Орус хаанга, Россияның бүтү улустарының ол араатамың дайынның иңдыг аныктыг медетгелдер-биле дилегин чугаа реакциялыг элементилер кирип болур турганнар.

Хааның Россия улустарының кара бажың турган. Россияга орус эвес улустары «өске улустар» деп шуут тускай алап турган. Хааның өзү-чүрүм болза, ол «өске улустарың» хыдыкчыны болгаш боой түдүктүзү болуп, национал хамарышты дорукче бичин инай-даа чүткүлдери кал-чаалымы-биле басышпаан, политик талазы-биле эрге чок чоруктуң өзү-чүрүм болган национал талазы-биле дорамчылдан күдү көөр чорукту тургузуу ап турган.

Иңчалаа-даа, орус улустуң өзүлүг төлөөн болбай турган хааның өзүңүң ол колонизаторжү политиканы шийтирлээп удурланышыкыга таварышкан. Ленин—Сталинның партизанының ууртулаамы-биле депшигелди орус кижилер нити дайын—хааның өзүлүг уду нити демиселин чорудурагына Россияның бүтү улустары орус улусту долгандыр катыштыралы дээш демиселин чорудуп турган.

«Реакциялыг Россияда аңгыда, риди-цевтер болгаш чернышевскийлерин, жөдөктер болгаш ульяновтарын, халтуринер болгаш алексевертинер Россияны түрүп турган, оң Россияның эрткен үелени билеп алышпаан, Россияны аңгымы-ның өредилгиң төөгүзү бүтү бурттар-

ның ажилчыны аңгыларының баштыкчылары улуг күзөл-биле өрөнөп турарлар—деп эл Сталин айткан (И. Сталин, т. 13, арын 25).

Тываны Россияга катыштырган тыва улустуң хөгжүдөзүнге калчар-да азык улуг депшигелди ужу-дузалам болган. Тыва улус хааның тургузууга, феодалдыг болгаш империализм дараалга уду Россияның улустарының нити демиселинге шуут киришкен. Тыва улустуң оон инайгы хөгжүдөзүн улуг орус улустуң төгүзү-биле болгаш хөгжүдөзү-биле, Россияның ажилчыны аңгымының демисели-биле, өск апагарды—Ленин—Сталинның партиязы-биле холбашкан.

Тыва улустуң шаандакы аар-берге үези ирак сонгаар чымды калган. Октябрьдин социализмди Улуг революцияны тывалар феодализмди болгаш империализмди дарапканын хостан. Совет Эвдзелениң улустарындан, чүвүн-даа мурунда улуг орус улустар улуг болгаш бүтү таламың дузаламчыны ап турган, тыва улустуң тускай күрүне, ажилды болгаш культуру хөгжүдөзүнүн 23 чыл болган үези болза, тыва улустуң ССРЭ-ниң улустарының хөй националдыг амы-дунма өгбүзүңге кирериниң белеткел чылдары болган.

Ам Тываның ажилчы чоңу Совет Эвдзелениң бүтү-ле улустары-биле кады бистин чуртувуска коммунизмди түдүшкүңүңде идеялыг кирип турар. Коммунисттик партияны, Совет чалактың, улустарың башкымы болгаш баштынчымы улуг Сталинның ада сагыш-салынычыны тыва улус үргүчү медеп билит турарлар.

В. ИЕЗУНОВ.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Чурукта: оолдарың болгаш херөөжөннериниң конькиге дүрген маңнаарының талазы-биле 1953 чылда делегей чемпионнары совет спортсменер (солгай талазы оң талаже) Олег Гончаренко болгаш Халида Шеголева.

СЭТА-ның фотохиказы.

Халида Шеголева конькиге маңнаар спорттун талазы-биле делегей чемпиону

Совет херөөжөн спортсменер делегей маргылааларыңа чаа чайынганчы тилелени чедип алган. Февраль 22-те доздулган конькиге дүрген маңнаарың талазы-биле делегейниң бири чери дээш маргылааларга херөөжөннериниң аразымың Халида Шеголева чаалап алган. Үш муң метрге маңнаарыңа бири чери болган база бир муң болган беш муң метр черлерге ийи дугаар чери ол чаалап алган. Яңы-бүрү хемчээдиң дистанцияларга маңнаарыңа сан талазы-биле Шеголева эң эки түнөөдү—207,640 саным көргүскөн.

Делегей чемпиону—19 харлыг Свердлов мастертвонун бедиңге четкен оң оңу совет күш-культурачуларга улуг үлетерчилик болган.

Халида Шеголева ажилчы өгбүзүңе төрттүңен. Ол бичинден-не конькиге чунтууларыңа инай турган. Шоголева өрөнери-биле чергелештер 1950 чылдан өгелен Шеголева «Медик» деп спорт нитилелениң бичи уругуар секциясына конькиге маңнаарың спортта өрөнни өгөлөөн, а эрткен чылың уругуларын ортузунга конькиге дүрген маңнаарың талазы-биле Москваның чемпиону атты

чедип алган.

Халида Шеголева конькиге маңнаарының спортта кайгамчыктыг чедипки-нери бо чылдык сезонунда база чедип алган. Бир муң метр черге маңнаарыңа херөөжөннериң аразындан чуртуң чемпиону болган, яңы-бүрү хемчээдиң дистанцияларга маңнаарыңа сан талазы-биле ийи дугаар чери өгөлөөн.

Алма-Атаның чоогунда белик дагда жаткан казах конькичилериң маргылааларыңа конкурстан дашкаар киришкен, Шеголева ССРЭ-ниң аддарамы спорт мастери Мария Исаковага хамарышкан делегей рекордундан 4 секунда мурунап келген. Дистанцияны ол 2 минута 25,5 секундда мөңөп өрткөн.

Херөөжөннериниң аразындан конькиге дүрген маңнаарың талазы-биле делегейниң бир дугаар черинге маргылааларга совет амык спортсменчи Халида Шеголеваны кайгамчыктыг чедипкини болган эр кижилериниң аразында конькиге маңнаарың талазы-биле бири чер дээш маргылааларга анык дүрген маңнаачы Олег Гончаренкону тилелеген бистиң Төрөөн чуртувусу спорт талазы-биле делегейге аларжыткан.

(СЭТА).

Көдө хаакчыларның бүгү-эвилел маргылааларының тилекчилер

Хаак спортунуң талазы-биле көдө күш-культурачуларын бүгү-эвилел маргылаалары Москва база Яхрома хоорайның чогуңга болтулаан. Аңаа РСФСР-ни, Украинаны, Белоруссияны, Казахтаны, Грузияны, Литваны, Латвияны, Киргизияны, Арменияны, Эстонияны болгаш Карело-Фин ССР-ниң шилдиң 11 командазы—эң шымырак 300 хире көдө хаакчылар киришкенер.

Февраль 25-те херөөжөннериниң 10 километрге, оолдарың 30 километрге хаакчы маңнаарының маргылаалары база трамплиндан халымының маргылаалары болган.

Херөөжөннерден 10 километрге В. Решетова (РСФСР) эң дүрген келген. Оң нагы—41 минута.

Оолдарың 30 километрге болган маргылаазынга А. Бузнецов (РСФСР) тилекчи болган. Ол 30 километрини 1 шак 43 минута 10 секундда өрткөн.

Трамплиндан хаакты халымыңа бири чери К. Павладе (Грузия) алган. Ол 42 метрин халаан.

Командазының бири чери дээш болган дөрт хонук үргүлчүлөөн маргылааларын түндүгүндө Россия Федерациязының күш-культурачулары бири чери алганнар. Ийги чери Эстон ССР-ниң үшкү чери—Карело-Фин ССР-ниң спортсменери алганнар.

Маргылаанын төңүзүңде тилекчи-командазыга шилчин чоруп маңнааларыңа база дипломнары тывыскаан. Туе-туе дистанцияларга тилдөөн тилекчилерге ол ышкан маңнаалары болгаш дипломнары тывыскаан.

(СЭТА).

Харысалгалыг редакторун орапчызы Д. О. БЕГЗИ.

ССРЭ-нин улус ажилды-аңгымын хөгжүдериниң күрүне чөшкениниң 1952 чылда үндүргениниң бижидикчилеринге ажилчынар болгаш албан хаанчыттар!

ССРЭ-ниң улус ажилды-аңгымын хөгжүдериниң күрүне чөшкениниң (1952 чылда үндүргениниң) бижидикчилериниң талазы-биле сокуд дымдырымы 1953 чылдык февральды ийги чартымын ажил төлөвириңден тырттар. 1953 чылдың февральды ийги чартымын ажил төлөвириң ап турган, үстүңе айткан чөшкениниң облигацияларын, төлөөн түңгөр өзүгаар силерге бээрли негепер.

ЭР, ХЕРЭЗЖЕН КОЛХОЗЧУЛАР!

Чөшкениңе бижидилгени доздуу-биле төлөп бергениңиң соонда силерге облигацияларын тысып бээрин көдө Советтерниң чөшкени талазы-биле төлөөкчилеринден негепер.

ССРЭ-ниң улус ажилды-аңгымын хөгжүдериниң күрүне чөшкениниң (1952 чылда үндүрген) талазы-биле 1953 чылда ойнаашкынарың ийи тиражтары болур:

- Бирги тираж—июльдуң 26-да Иваново хоорайга.
- Ийги тираж—декабрың 6-да Староболь хоорайга.
- Облигация албан бижидикчилер ойнаашкынарга киришес болган 1954 чылдың апрель 1-ден сонгаар өмөр облигация алыр эргенин ышкынар.
- Албан черлериниң болгаш организацияларын санамалга ажилдылары, көдө Советтерниң чөшкени талазы-биле төлөөкчилери!